

***KAIKKINAISEN ROTUSYRJINNÄN POISTAMISTA
KOSKEVAN KANSAINVÄLISEN YLEISSOPIMUKSEN
TÄYTÄNTÖÖNPANO***

***SUOMEN YHDISTETTY 20, 21 JA 22
MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI***

MARRASKUU 2011

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	v
KAIKKINAISEN ROTUSYRJINNÄN POISTAMISTA KOSKEVAN KANSAINVÄLISEN YLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO SUOMEN YHDISTETTY 20, 21 JA 22 MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI.....	1
SOPIMUKSEN 2–7 ARTIKLAT.....	1
2 ARTIKLA.....	1
A. AIEMMAT SUOSITUKSET.....	1
Saamelaisten määritelmä.....	1
Pohjoismaiset saamelaissopimusneuvottelut.....	1
Saamelaisten maankäyttöoikeudet.....	2
Maahanmuuttajien kotouttaminen ja uusi laki kotoutumisen edistämisestä.....	2
Työluvut.....	4
Relevantti kansallinen lainsäädäntö ja muu sääntely.....	4
Tehdyt toimenpiteet (hallinnolliset järjestelyt, ohjelmat, toimintasuunnitelmat, projektit jne.).....	5
Yhdenvertaisuus puolustusvoimissa.....	7
Kansalaisyhteiskunta.....	8
Poliisin toimia viharikosten torjunnassa ja tutkinnassa.....	8
B. AJANKOHTAISIA KYSYMYKSIÄ.....	10
Kansainvälisen suojelun hakeminen.....	10
Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotto.....	11
Lapsi turvapaikanhakijana.....	11
Siirtotyöläiset.....	12
Vammaispoliittiset toimet.....	12
C. TUTKIMUKSET, SELVITYKSET JA PROJEKTIT.....	12
Lapset ja nuoret.....	12
Perheväkivallan vastustaminen / Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010 - 2015.....	13
Naiset, rauha ja turvallisuus. 1325-toimintaohjelman uudistaminen.....	14
Gender –kysymykset.....	14
Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman toimeenpano ja seuranta.....	15
3 ARTIKLA.....	15
A. AIEMMAT SUOSITUKSET.....	15

Syrjintä asuntojen myöntämisessä	15
Romanien asumistilanne.....	16
Maahanmuuttajien asumistilanne.....	16
4 ARTIKLA.....	17
A. AIEMMAT SUOSITUKSET.....	17
Rasistinen, syrjivä ja muukalaisvastainen aineisto internetissä.....	17
B. MUITA TOIMENPITEITÄ.....	18
Lainsäädännön soveltaminen.....	18
C. LAINSÄÄDÄNTÖ.....	18
5 ARTIKLA.....	19
A. OIKEUS YHDENVERTAISEEN KOHTELUUN TUOMIOISTUIMISSA JA MUUSSA OIKEUDENKÄYTÖSSÄ	19
Yhdenvertainen kohtelu oikeudenkäytössä	19
B. OIKEUS HENKILÖKOHTAISEEN TURVALLISUUTEEN JA VALTION ANTAMAAN SUOJAAN VÄKIVALTAAN TAI RUUMIILLISTA LOUKKAUSTA VASTAAN	19
Rasistiset tai muukalaisvihaan perustuvat rikokset poliisitilastoissa.....	19
Syyttäjälaitoksen toiminta	20
Tuomioistuinlaitoksen toiminta	20
Vankilat	21
Vankiloiden yhdenvertaisuussuunnitelmat.....	21
Yhdenvertaisuussuunnitelman täytäntöönpanon seuranta vankilassa.....	21
Romanivangit ja ulkomaalaiset vangit	22
Vankien koulutus	22
Etninen yhdenvertaisuus vankiloissa	22
C. JA D. KANSALAIISOIKEUDET JA POLIITTISET OIKEUDET.....	23
Ääni- ja vaalioikeus.....	23
Saamelaiskäräjät	23
Oikeus kansalaisuuteen	24
E. TALOUDELLISET, SOSIAALISET JA SIVISTYKSELLISET OIKEUDET.....	24
Oikeus työhön	24
Yleistä Suomen työllisyystilanteesta.....	24
Syrjintä työelämässä.....	25
Romanien työllistyminen.....	26
Yhdenvertaisuus ja kirkko –selvityshanke	27

Tutkimukset, selvitykset, projektit.....	27
Oikeus asuntoon.....	28
Asunnottomuus Suomessa.....	28
Oikeus yleiseen terveyden- ja lääkärinhoitoon, sosiaaliturvaan ja sosiaalihuoltoon.....	29
Poikien ympärileikkaus uskonnollisista syistä.....	29
Tyttöjen ympärileikkaus.....	30
Vähemmistöjen kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä.....	30
Ruotsinkieli.....	30
Saamen kieli.....	30
Maahanmuuttajat sosiaali- ja terveydenhuollossa.....	31
Romanipolitiikka.....	32
Oikeus opetukseen ja ammattikasvatukseen.....	33
Äidinkielen opetus.....	34
Esi- ja perusopetus.....	35
Maahanmuuttajien perusopetus.....	36
Ammatillinen peruskoulutus ja siihen valmistavat koulutukset maahanmuuttajille.....	36
Koulutuksen tasa-arvon haasteet.....	37
MONESA-projekti.....	39
MOD-koulutus.....	39
Elävä kirjasto.....	39
Oikeus päästä yleisölle tarkoitettuihin paikkoihin.....	40
Romanien ja ulkomaalaisten syrjintä.....	40
6 ARTIKLA.....	40
Tiedottaminen kansallisista oikeussuojakeinoista.....	40
Viranomaisten toimenpiteet.....	41
Valtakunnansyyttäjän ratkaisut.....	42
Tuomioistuinten oikeuskäytäntö.....	43
Vähemmistövaltuutetun ratkaisuja.....	43
Syrjintälautakunnan ratkaisuja.....	43
Oikeuskanslerinviraston ratkaisut.....	44
Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut ja toiminta.....	44
Ihmisoikeus-instituutti.....	45
Etnisten suhteiden neuvottelukunta.....	45
7 ARTIKLA.....	46

A. OPETUS JA KOULUTUS	46
Ihmisoikeuskoulutus ja –kasvatus.....	46
Opettajien koulutus	47
Ihmiskaupan tunnistamiskoulutus ja –ohjeistus	47
Romanien koulutuskysymykset	48
B. KULTTUURI	49
Vähemmistökielten ja -kulttuurien tukeminen	49
Saame	49
Romani	50
Kulttuurien tukeminen.....	51
Vähemmistökielten ja -kulttuurien tukeminen Suomen evankelisluterilaisen kirkon puitteissa.....	52
Rasismin ja muukalaisvihan vastaisen toiminnan tukeminen	52
C. TIEDOTUS	53
Joukkotiedotusvälineet	53
Ihmisoikeussopimukset ja niistä tiedottaminen	53
LIITTEET.....	54
LINKIT:.....	55

JOHDANTO

Tämä on Suomen hallituksen yhdistetty 20, 21 ja 22 määräaikaisraportti kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta kattaen elokuun 2007 jälkeisen ajanjakson.

Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea käsitteli yhtenä asiakirjana elokuussa 2007 YK:n pääsihteerille annetun Suomen edellisen 17, 18 ja 19 yhdistetyn määräaikaisraportin (CERD/C/FIN/19) 1918 ja 1919 kokouksissaan (CERD/C/SR.1918 ja CERD/C/SR.1919) 25 ja 26 helmikuuta 2009. Komitea hyväksyi 5 maaliskuuta 2009 pidetyssä 1929 kokouksessaan (CERD/C/SR.1929) loppupäätelmät suosituksineen. Rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean loppupäätelmien ja suositusten mukaisesti tässä raportissa keskitytään erityisesti niihin asioihin, jotka komitea toi esiin päätelmissään ja suosituksissaan käsiteltyään Suomen hallituksen yhdistettyä 17, 18 ja 19 määräaikaisraporttia. Komitea oli esittänyt täydentäviä lisäkysymyksiä Suomelle ennen raportin komiteakäsittelyä, joihin kysymyksiin Suomi vastasi kirjallisesti helmikuussa 2009. Komitean esittämiin suosituksiin 14, 16 ja 19 hallitus vastasi myös kirjallisesti marraskuussa 2010 (CERD/C/FIN/CO/19).

Komitea on sittemmin esittänyt aiempien päätelmiensä ja suositustensa seurantaan käsitteleviä kysymyksiä 11.3.2011 koskien erityisesti loppupäätelmiensä kappaleita 14, 16 ja 19.

Lisäksi yhdistetyssä 20–22 määräaikaisraportissa annetaan lisätietoja lainsäädännön viimeaikaisesta kehityksestä ja rotusyrjinnän poistamiseksi toteutetuista toimita, joista valtaosa on tehty Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman täytäntöönpanemiseksi. Raportissa ei kuitenkaan toisteta komitealle em. tavoin aiemmin raportoitua.

Viittaukset CERD-komitean suosituksiin on sijoitettu yleensä kutakin artiklaa koskevan osan alkuun tai relevantin tekstiosuuden alkuun ja selostuksessa on keskitytty juuri komitean esittämiin suosituksiin vastaamiseen

Todettakoon 20-22 määräaikaisraportti laaditun uusien raportointiohjeiden mukaisesti ilman sopimuspuolta koskevia yleisiä maatiietoja, mitkä tullaan sisällyttämään uuteen perusraporttiin (core-report), joka on valmisteilla. Yhdistetty määräaikaisraportti on sivumäärältään hieman pitempi kuin YK:n asettama ohjepituus, koska kyseessä on kolmen raportin yhdistelmä.

20-22 määräaikaisraportti laadittiin ulkoasiainministeriössä tiiviissä yhteistyössä eri ministeriöiden ja muiden viranomaisten kanssa. Kansalaisjärjestöiltä ja joiltakin muilta toimielimiltä pyydettiin kirjalliset lausunnot raportin laatimista varten. Lisäksi elokuussa 2011 järjestettiin kuulemistilaisuus viranomaisille, kansalaisjärjestöille, työmarkkinajärjestöille ja neuvottelukunnille, jotta nämä voisivat esittää näkemyksensä ja huomautuksensa raporttiluonnoksesta.

Raportti toimitettiin Rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvovalle CERD-komitealle marraskuussa 2011.

Lisätietoja

Lisätietoja ihmisoikeussopimuksista ja niiden täytäntöönpanon valvontaan liittyvästä määräaikaisraportoinnista voi tiedustella ulkoasiainministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksiköstä. Yhteystiedot ovat:

Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö (OIK-40)

Ulkoasiainministeriö

PL 441

FI-00023 Valtioneuvosto

puhelin: + 358 9-160 55704

faksi: + 358 9- 160 55951

sähköposti: OIK-40@formin.fi

verkkosivut: <http://formin.finland.fi/ihmisoikeudet>

KAIKKINAISEN ROTUSYRJINNÄN POISTAMISTA KOSKEVAN
KANSAINVÄLISEN YLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO
SUOMEN YHDISTETTY 20, 21 JA 22 MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI

SOPIMUKSEN 2–7 ARTIKLAT

2 ARTIKLA

A. AIEMMAT SUOSITUKSET

Saamelaiden määritelmä

Komitea on suositellut (*suositus nro. 13*), että sopimusvaltion tulisi antaa nykyistä enemmän asiaankuuluvaa merkitystä saamelaiden itse-identifikaatiolle, kuten komitean yleisessä suosituksessa nro 8 (1990) esitetään.

Saamelaiskäräjälain 3 §:n mukaan saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena (itse-identifikaatio) ja joka lisäksi täyttää saamelaisen määritelmän objektiiviset kriteerit. Määritelmän henkilöllinen ulottuvuus perustuu korkeimman hallinto-oikeuden tulkintakäytäntöön, eikä lain muuttaminen tältä osin ole tällä hetkellä ajankohtaista.

Saamelaiskäräjät on katsonut, että määritelmästä tulisi käydä keskustelua pohjoismaisella tasolla yhtenäisen ratkaisun löytämiseksi. On oletettavaa, että asia tulee keskusteluun pohjoismaista saamelaisopimusta¹ koskevien neuvottelujen yhteydessä

Pohjoismaiset saamelaisopimusneuvottelut

Saamelaisasioista Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa vastaavat ministerit ja näiden maiden saamelaiskäräjien presidentit päättivät pohjoismaista saamelaisopimusta koskevien neuvottelujen aloittamisesta yhteiskokouksessaan 22.11.2010. Kukin valtio on asettanut neuvottelua varten kansallisen neuvotteluvaltuuskunnan, jossa on asianomaisen valtion ja maan saamelaiskäräjien edustus. Puolet Suomen neuvotteluvaltuuskunnan jäsenistä on saamelaisia. Neuvottelut alkoivat keväällä 2011. Ne on tarkoitus saattaa päätöksen viiden vuoden kuluessa.

¹ Asiantuntijaryhmä luovutti laatimansa luonnoksen pohjoismaiseksi saamelaisopimukseksi marraskuussa 2005.

Saamelaisten maankäyttöoikeudet

CERD-komitea pitää valitettavana (*suositus nro 14*), ettei Suomen hallitus ole antanut tietoja ehdotetun uuden valmisteluelimen perustamisesta etsimään ratkaisua kiistaan maankäyttöoikeuksista saamelaisten kotiseutualueella. Tältä osin komitea kannustaa Suomea ottamaan huomioon komitean yleisen suosituksen nro 23 alkuperäiskansojen oikeuksista.

Maankäyttöoikeuksien osalta Suomi viittaa marraskuussa 2010 rotusyrjintäkomitealle annettuun vastaukseen. Vastauksessa mainitut kaivos- ja vesilakiehdotukset on hyväksytty eduskunnassa maaliskuussa 2011. Kaivoslain osalta eduskunnan talousvaliokunta totesi mietinnössään (TaVM 49/2010 vp), että ehdotetun lain 50 §:n (Luvan myöntämisen esteet saamelaisten kotiseutualueella, koltta-alueella ja erityisellä poronhoitoalueella) 1 momentin olennaisuuuskriteerejä tulee tulkita ja soveltaa perusoikeusmyönteisellä tavalla ja ottaen huomioon YK:n ihmisoikeuskomitean kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artiklaa koskeva käytäntö.

Kesäkuun 22 päivänä 2011 nimitetty pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on hallitusohjelmassa sitonut kehittämään saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana muun muassa maankäyttöön liittyvää lainsäädäntöä selkiyttämällä ja ottanut tavoitteekseen ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen nro 169 ratifioimisen hallituskauden aikana.

Luonnos pohjoismaiseksi saamelaissopimukseksi sisältää ehdotuksia saamelaisten oikeudesta maahan, veteen ja luonnonvaroihin koskeviksi määräyksiksi, joten asia tulee käsiteltäväksi myös pohjoismaista saamelaissopimusta koskevissa neuvotteluissa.

Maahanmuuttajien kotouttaminen ja uusi laki kotoutumisen edistämisestä

CERD-komitea on kiinnittänyt huomiota ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin kohdistuvaan syrjintään, erityisesti maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksiin sekä heidän kotouttamiseensa. Komitea on kehottanut antamaan lisätietoja vireillä olleesta kotoutumislain kokonaisuudistuksesta, erityisesti kotoutumissuunnitelman laatimisesta (*suositus nro 19*).

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus pitää maahanmuuttajien kotoutumista ja syrjinnän torjuntaa keskeisenä toimintana tällä hallituskaudella. Hallitus pyrkii muun muassa vaikuttavampaan kotouttamispolitiikkaan ja tehokkaaseen syrjinnän torjumiseen. Hallitusohjelman mukaan maahanmuuttajien kiinnittymistä suomalaiseen työelämään vahvistetaan kaikin keinoin. Tavoitteeksi asetetaan maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen ja työttömyyden puolittaminen. Erityistä huomiota kiinnitetään niihin ryhmiin, joiden työllisyysasteet ovat matalat.

Uusi kotoutumislaki (1386/2010) hyväksyttiin eduskunnassa 30.12.2010. Laki tuli voimaan 1.9.2011. Lain soveltamisala laajenee koskemaan kaikkia Suomessa asuvia maahanmuuttajia. Kotoutumista edistävien yksilöllisten toimenpiteiden henkilöpiiri määritellään kuitenkin toimenpidekohtaisesti.

Lailla pyritään tukemaan ja edistämään kotoutumista ja maahanmuuttajien mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Päämääränä on, että maahanmuuttajalla on mahdollisuus saavuttaa tasavertainen asema muun väestön kanssa sekä oikeuksien että velvollisuuksien osalta. Kotouttamisella pyritään antamaan maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.

Kotoutumisen ja työllistymisen nopeuttamiseksi uudessa laissa panostetaan kotoutumisen alkuvaiheeseen. Laissa säädetään kotoutumisen alkuvaiheen palveluista kuten kaikille annettavasta perustiedosta, ohjauksesta ja neuvonnasta, alkukartoituksesta, alkukartoituksen perusteella laadittavasta kotoutumissuunnitelmasta ja kotoutumiskoulutuksesta.

Uudessa laissa kotoutumissuunnitelmaan ovat oikeutettuja kaikki ne maahanmuuttajat, joiden katsotaan sitä alkukartoituksen perusteella tarvitsevan. Näin kotoutumiskoulutus tavoittaa eri maahanmuuttajaryhmät nykyistä laajemmin. Myös kotoutumiskoulutus määritellään laissa, mikä selkiyttää nykyistä tilannetta.

Kotoutumissuunnitelma laaditaan aina ilman huoltajaa tulleille ja oleskeluluvan saaneille alaikäisille turvapaikanhakijoille sekä tarvittaessa myös muille alaikäisille maahanmuuttajille. Perheen kokonaistilanteen sitä edellyttäessä kunta laatii perheen kotoutumissuunnitelman. Kotoutumissuunnitelman sisältö ja pituus määräytyvät yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

Uuden lainsäädännön valmistelussa on kiinnitetty huomiota erityisesti maahanmuuttajanaisten kotoutumisen edistämiseen ja erityisiin tukitoimiin, joilla esimerkiksi kotiäidit pääsevät osallistumaan suomen tai ruotsin kielen koulutukseen ja oppivat kieltä, tutustuvat suomalaiseen yhteiskuntaan sekä työelämään. Tällä parannetaan myös maahanmuuttajanaisten osallisuutta yhteiskunnassamme.

Laissa määritellään kotoutumisen edistämisen yleiset tavoitteet paikallistasolla ja veloitetaan kunnat laatimaan paikallistason viranomaisten ja järjestöjen yhteistyönä **kotouttamisohjelmia**. Laissa säädetään myös valtion kotouttamisohjelmasta.

Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumisen ensisijaisena tavoitteena on heidän työllistymisensä avoimille työmarkkinoille. Maahanmuuttajien työttömyysaste on jo pitkään ollut keskimäärin lähes kolme kertaa korkeampi kuin kantaväestön. Tätä korkeaa työttömyysastetta pyritään laskemaan muun

muassa tukemalla maahanmuuttajien työllistymistä TE-hallinnon integroiduilla työvoima- ja yrittäjyyspalveluilla sekä työmarkkinoiden kansainvälistymisvalmiuksia vahvistamalla.

Uuteen kotoutumislakiin sisältyvässä Osallisena Suomessa -hankkeessa (The Participative Integration in Finland Project) tarkoituksena on muun muassa tehostaa kotoutumiskoulutuksen vaikuttavuutta kokeilemalla uusia asiakaslähtöisiä koulutussisältöjä. Kokeilun päättyessä vuoden 2013 lopussa arvioidaan kokeiltujen vaihtoehtoisten mallien vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta suhteessa nykyiseen kotoutumiskoulutuksen järjestelmään. Kokeilun perusteella laaditaan esitykset pysyväksi lainsäädännöksi ja uudeksi kotoutumiskoulutuksen malliksi.

Sisäasiainministeriössä on kehitetty kotouttamisen, kotoutumisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmä, jonka avulla kerätään säännöllisesti tietoa kotoutumisen tilasta. Maahanmuuttajien elinoloista kerätään tietoa valituilla kotoutumisen osa-alueilla. Maahanmuuttajien osallistumista työmarkkinoille mitataan työllisyysasteen ja työttömyysasteen sekä näiden kehityksen avulla.

Lisäksi seurantajärjestelmään kuuluvan maahanmuuttajabarometrin avulla kerätään maahanmuuttajien omia näkemyksiä kotoutumisesta. Maahanmuuttajabarometrin kartoittamia teemoja ovat mm. kokemus palveluista ja viranomaisista, turvallisuuden tunne ja syrjintäkokemukset.

Työluvut

Työnteon perusteella tehtiin 18 % vireille tulleista työlupahakemuksista vuonna 2010. Vuonna 2010 vireille tulleiden työntekijän oleskelulupahakemusten määrä kasvoi 14 % vuoteen 2009 verrattuna. Kielteisten päätösten suhteellinen määrä väheni työntekijän oleskelulupahakemusten kohdalla verrattuna aikaisempiin vuosiin. Työntekijän oleskelulupapäätöksistä 22 % oli kielteisiä. Suurimmat hakijakansalaisuudet olivat Venäjän federaatio (1029), Ukraina (597) ja Kroatia (508).

Tilastotiedot oleskelulupapäätöksistä, joihin sisältyvät työluvut, jaoteltuina myöntämisperusteen mukaan vuosilta 2008-2010 ovat liitteessä 1.

Relevantti kansallinen lainsäädäntö ja muu sääntely

Rotusyrjinnän poistamista koskevan sopimuksen kannalta keskeisiä kansallisia lainsäädäntöhankkeita viime vuosilta ovat olleet mm. - laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010), laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011), valtioneuvoston asetus etnisten suhteiden neuvottelukunnasta (298/2011) sekä ihmisoikeusinstituution perustamista koskeva lakiesitys sekä hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen

lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä.

Yhdenvertaisuuslain 4 §:n muutoksella (9.11.2007/978) säädettiin viranomaisten velvollisuudesta laatia etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi suunnitelma (*yhdenvertaisuussuunnitelma*) siinä laajuudessa kuin kunkin viranomaisen toiminnan luonne sitä vaatii. Yleiset suositukset suunnitelman sisällöstä antaa sisäasiainministeriö. Jäljempänä on selostettu yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista eri viranomaisissa.

Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteista säädettiin yhdenvertaisuuslain 7 §:n muutoksella (14.11.2008/690). Yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettuna syrjintänä ei pidetä:

- 1) yhdenvertaisuussuunnitelman mukaista menettelyä, jolla pyritään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseen käytännössä;
- 2) tavoitteeltaan oikeutettua ja oikeasuhtaista erilaista kohtelua, joka perustuu työtehtävien laatuun ja niiden suorittamista koskeviin todellisiin ja ratkaiseviin vaatimuksiin;
- 3) ikään perustuvaa erilaista kohtelua silloin kun sillä on objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu työllisyyspoliittinen taikka työmarkkinoita tai ammatillista koulutusta koskeva tai muu näihin rinnastettava oikeutettu tavoite tai kun erilainen kohtelu johtuu sosiaaliturvajärjestelmien eläke- tai työkyvyttömyysetuuksien saamisedellytykseksi vahvistetuista ikärajoista.

Yhdenvertaisuuslailla ei estetä sellaisia erityistoimenpiteitä, joiden tavoitteena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttaminen 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemiseksi tai lievittämiseksi (*positiivinen erityiskohtelu*). Positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista. Lain 2 §:n muutoksella (20.2.2009/84) laajennettiin lain sovellutusala siten, että lakia sovelletaan lisäksi etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaan syrjintään, kun kysymys on yleisesti saatavilla olevien asuntojen, muun irtaimen tai kiinteän omaisuuden taikka palvelujen tarjoamisesta yleisölle lukuun ottamatta yksityis- ja perhe-elämän piiriin kuuluvia oikeustoimia.

Yhdenvertaisuuslain 2 §:n, 4 §:n ja 7 §:n tekstit ovat liitteenä 2.

Tehdyt toimenpiteet (hallinnolliset järjestelyt, ohjelmat, toimintasuunnitelmat, projektit jne.)

Sisäasiainministeriön oikeusyksikköön perustettiin vuoden 2008 hallintouudistuksen yhteydessä **yhdenvertaisuuden vastuualue**, jonka tehtäviin kuuluu:

- i) tukea ja seurata viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelua;

- ii) toimeenpanna syrjinnän seurantajärjestelmää ja kehittää sitä;
- iii) sovittaa yhteen rasismien ja etnisen syrjinnän torjumiseen liittyviä koordinointi- ja kehittämistehtäviä niiltä osin, kun ne koskevat yhteisesti sekä uusia että vanhoja etnisiä vähemmistöjä; ja
- iv) sovittaa yhteen Euroopan unionin ohjelmia ja hankkeita niiltä osin, kun ne koskevat kaikkia tai useita seuraavista syrjintäperusteista: etninen alkuperä, uskonto tai vakaumus, ikä, vammaisuus ja seksuaalinen suuntautuminen.

Viranomaisilla on yhdenvertaisuuslain nojalla velvollisuus edistää aktiivisesti yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä ja viranomaisten on lain mukaan laadittava **yhdenvertaisuussuunnitelma** etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Sisäasiainministeriön oikeusyksikkö on vuosien 2008 - 2010 aikana koonnut asiantuntijaryhmän arvioimaan viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelua, tehnyt kyselytutkimuksen kuntien yhdenvertaisuussuunnittelun tilanteesta, valmistellut sisäasianministeriön yhdenvertaisuuslinjaukset ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhdessä ministeriön muiden osastojen ja yksiköiden kanssa, antanut uudet yleiset suunnitelmat yhdenvertaisuussuunnitelmien sisällöistä, julkaissut yhdenvertaisuussuunnittelua käsittelevän oppaan (Equality planning guide; www.equality.fi) ja järjestänyt koulutusta ja tiedotustilaisuuksia viranomaisille eri puolella Suomea osana EU:n Progress -ohjelmasta rahoitettavaa YhdenvertaisuusEtuSijalle (YES)-hanketta.

Sisäasianministeriö asetti vuoden 2008 alusta **syrjinnän seuranta -hankkeen**, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa syrjimättömyyden toteutumisesta eri väestöryhmien osalta.

Syrjinnän seurantajärjestelmän toimeenpanosta vastaa syrjinnän seurantaryhmä. Ryhmän alaisuudessa toimii pysyvä **tutkimus ja tilastot –alatyöryhmä**, joka koordinoi tutkimusten ja tilastoinnin kehittämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Vuonna 2008 syrjinnän seurantaryhmä teetti ostopalveluna **Syrjintä Suomessa –raportin**, jonka toteutuksesta vastasi Ihmisoikeusliitto ry. Lisäksi vuosien 2008 ja 2009 aikana seurantaryhmä tilasi **selvitykset romanien väistämismahdollisuuden sovittelumahdollisuuksista** ja työsuojelupiireille käsiteltäväksi tulevista **työelämää koskevista syrjintätapauksista**. Raportit ja selvitykset julkaistaan syrjinnän seurannan verkkosivuilla, jotka toteutetaan osana yhdenvertaisuus.fi -internetsivustoa (www.equality.fi).

Vuoden 2010 alusta syrjinnän seuranta on toteutettu **seurantaryhmän laatiman nelivuotisen toimintasuunnitelman** mukaisesti. Vuosien 2010 – 2013 välisenä aikana syrjinnän seuranta toteutetaan eri elämänalueita tarkastelevilla, kaikki syrjintäperusteet kattavilla **vuosittaisilla syrjintäselvityksillä sekä kerran neljässä vuodessa toteutettavalla laajalla kaikki elämänalueet kattavalla Syrjintä Suomessa -raportilla**. Vuosittaiset syrjintäselvitykset käsittelevät seuraavia yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta keskeisiä elämänalueita: Koulutus ja vapaa-aika (vuosi 2010),

työelämä (2011), oikeus ja turvallisuus (2012), sosiaali- ja terveystalvet (2013). Syrjintäselvityksissä tarkastellaan syrjinnän ilmenemistä kaikkien syrjintäperusteiden osalta. Syrjintäperusteista mukana ovat etninen alkuperä, ikä, uskonto ja vakaumus, vammaisuus ja seksuaalinen suuntautuneisuus, minkä lisäksi sukupuoli otetaan huomioon moniperusteisen syrjinnän näkökulmasta.

Vuonna 2008 **YhdenvertaisuusEtuSijalle (YES) –hanke (Equality is Priority)** järjesti sisäasianhallinnonalan viranomaisille yhteensä 10 **yhdenvertaisuussuunnittelun** työpajaa, joihin osallistui yhteensä 200 poliisin, rajavartiolaitoksen, pelastustoimen sekä hätäkeskuslaitosten viranomaista. Työpajojen tavoitteena oli tukea sisäasiainministeriön vuonna 2008 käynnistämää oman hallinnonalansa yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämisprosessia. Vuonna 2010 järjestettiin eri puolilla Suomea yhteensä 14 koko päivän yhdenvertaisuussuunnittelun koulutusta taikka työpajaa kunta- ja aluehallintoviranomaisille sekä sisäasiainministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonaloille. Koulutusten kohderyhminä olivat erityisesti ne viranomaiset, joilla ei vielä ollut yhdenvertaisuussuunnitelmaa tai jotka olivat päivittämässä vanhaa suunnitelmaansa. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 276 viranomaista. Koulutuksissa painotettiin syrjinnän tunnistamista ja siihen puuttumista, hyvän hallinnon periaatteita sekä eri vähemmistöjä edustavien asiakkaiden tai työntekijöiden tarpeiden ja tilanteiden huomioimista viranomaisen toiminnan ja palveluiden suunnittelussa. YES- hanke on saanut tukea vuodeksi kerrallaan 1.11.2007 lähtien ja tällä hetkellä meneillään on neljäs hankevuosi.

Tutkimustietoa on tuotettu mm. rassististen rikosten etenemisestä Suomen oikeusjärjestelmässä (YES1), viharikosten määrästä (YES2), koulujärjestelmän yhdenvertaisuudesta erityisopetuksen näkökulmasta (YES3), vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten syrjintäkokemuksista koulun ja vapaa-ajan piirissä (YES4).

Esimerkkejä hankkeen toteuttamasta **tiedottamisesta** ovat mm. projektin järjestämät Moninaisuuspäivät, joissa on laajasti käsitelty syrjintä- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä sekä www.yhdenvertaisuus.fi-internetsivusto, jonne on koottu aiheeseen liittyvää tietoa ja linkkejä. Molempien ensisijainen kohderyhmä on viranomaiset ja alan asiantuntijat.

Yhdenvertaisuus puolustusvoimissa

Puolustusministeriön hallinnonalalla on torjuttu rassistisia ja muukalaisvastaisia asenteita ja ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin kohdistuvaa syrjintää sekä lisätty yleistä tietoisuutta moninaisuudesta ja monikulttuurisuudesta.

Puolustusvoimat on osallistunut YES-hankeeseen koko projektin elinkaaren ajan ja järjestänyt yhdenvertaisuuskoulutusta henkilökunnalleen kaikilla eri tasoilla. Puolustusvoimat on myös projektin

puitteissa tuottanut esite- ym. materiaalia varusmiehille ja kutsuntoihin tuleville yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta.

Vuoden 2008 alusta tuli voimaan uusi asevelvollisuuslaki (1438/2007), johon sisältyy aiempaa täsmällisempi syrjintäkieltoa koskeva säännös.

”56 § Syrjintäkielto

Tähän lakiin perustuvaa asevelvollisuutta täytäntöön pantaessa ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”

Vuonna 2007 hyväksyttiin puolustusvoimien valtakunnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sekä siihen liittyvä ohje hallintoyksiköiden (51 kpl) tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelusta.

Valtakunnallisessa suunnitelmassa määriteltiin puolustusvoimissa noudatettavat, naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettuun lakiin (609/1986) ja yhdenvertaisuuslakiin (21/2004) perustuvat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteet.

Yhdenvertaisen kohtelun periaatteita on kirjattu myös useisiin ohjeisiin ja määräyksiin. Vuonna 2007 laadittiin toimintaohje varusmiespalveluksessa tapahtuvan kiusaamisen ja simputuksen tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Vuonna 2008 liitettiin kaikille varusmiehille jaettavaan sotilaan käsikirjaan simputuksen ja kiusaamisen ehkäisyä sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta käsittelevät osiot. Vuonna 2009 uudistettiin yleinen palvelusohjesääntö, jossa käsitellään nyt ensimmäistä kertaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Myös simputuksen ja kiusaamisen ehkäisyä käsitellään uudistetussa palvelusohjesäännössä aikaisempaa laajemmin.

Yhdenvertaisuus EtuSijalle (YES) -hankkeen tuella on laadittu erilaista **tiedotus- ja koulutusmateriaalia tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta** käytettäväksi puolustushallinnossa.

Kansalaisyhteiskunta

Sisäasiainministeriö on rahoittanut ja toimeenpannut yhdessä kansalaisjärjestöjen kanssa **Syrjinnästä vapaa alue -tiedotuskampanjaa**, joka haastaa organisaatioita julistautumaan syrjinnästä vapaaksi. Julistautuneiden organisaatioiden tulee laittaa heille toimitettava syrjinnästä vapaa alue -liikennemerkki näkyvälle paikalle organisaation toimitiloissa. Yli 300 organisaatiota on liittynyt mukaan kampanjaan. Mukana on viranomaistahoja, kouluja, yliopistoja, yrityksiä, järjestöjä ja poliittisia puolueita.

Poliisin toimia viharikosten torjunnassa ja tutkinnassa

Poliisi on tehnyt runsaasti **poikkihallinnollista viranomaisyhteistyötä** sekä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla syrjinnän ja rasmin torjumiseksi. Poliisi on osallistunut valtakunnallisesti mm. etnisten suhteiden neuvottelukuntaan (ETNO). Tämän lisäksi poliisi on osallistunut mm. alueellisiin etnisten suhteiden neuvottelukuntiin ja alueellisiin romaniasiain neuvottelukuntiin. Poliisi on edustettuna myös rasmin ja syrjinnän seurannan kansallisessa ohjausryhmässä. Paikallistasolla mm. kuntien turvallisuussuunnittelussa yhteistyötä eri ryhmien kanssa on korostettu esimerkiksi vähemmistöjen erityistarpeiden huomioimiseksi.

Poliisi on osallistunut myös eri kansainvälisiin seminaareihin ja koulutustilaisuuksiin kuten ETYJ:n järjestämiin vuosittaisiin viharikosseminaareihin. Lisäksi poliisin edustaja on toinen ETYJ:n kansallisista viharikosyhdyshenkilöistä Suomessa.

Esimerkkinä yhteistyöstä ovat myös mm. vuonna 2007 julkaistut kaksi opaskirjaa ("Poliisi ja syrjintä" ja "Romanin ja poliisin kohdatessa") käytettäväksi mm. poliisin koulutuksessa. Poliisin edustaja on osallistunut myös ETYJ:n julkaiseman "Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding" käsikirjan tekemiseen. Vuosina 2010 - 2011 poliisi on ollut myös mukana kansainvälisessä "Immigration, Police and Social Work" -hankkeessa, jonka tarkoituksena on mm. edistää yhteistyötä poliisin, sosiaalitoimen ja maahanmuuttajien välillä.

Vuonna 2010 Poliisihallitus perusti "Poliisin ja etnisten yhteisöjen yhteistyö-foorumin", jonka tarkoituksena on lisätä dialogia poliisin ja etnisten yhteisöjen välillä ja keskustella ajankohtaisista aiheista liittyen mm. rasismiin.

Poliisissa on panostettu rasmin torjuntaan, syrjinnän ehkäisemiseen ja suvaitsevaisuuden lisäämiseen eri keinoin.

Poliisin perustutkintoon johtavassa koulutuksessa käsitellään ulkomaalaisasioita ulkomaalaislain lähtökohdista. Peruskoulutuksen lisäksi poliisi järjestää vuosittain useita ulkomaalaisasioiden erikoiskursseja sekä erityisosaamisen kehittämiseksi järjestettäviä **teemaseminaareja sekä seminaareja**, joihin myös sidosviranomaiset voivat osallistua.

Poliisin **ammattillisessa perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa** on kiinnitetty huomiota suvaitsevaisuuden edistämiseen poliisissa. Suvaitsevaisuuden edistämiseksi sekä monikulttuurisen tietouden lisäämiseksi koulutuksessa käytetään **mahdollisuuksien mukaan kouluttajia, jotka ovat vähemmistöryhmien edustajia**. Lisäksi koulutuksessa käydään läpi **poliisin eurooppalaiset eettiset ohjeet**. Peruskoulutuksen päättyessä kaikki poliisin perustutkinnon suorittaneet poliisivirassa toimivat antavat poliisin eettisen valan. Valassa luvataan mm. kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa ja -oikeuksia.

Esimerkiksi vuonna 2008 järjestettiin jatko- ja täydennyskoulutuksessa kaksipäiväinen ”Poliisi ja ihmisoikeudet” - seminaari, joissa teemoina olivat rasismien torjunta ja perus- ja ihmisoikeudet sekä eettinen poliisitoiminta. Vuonna 2010 ”Poliisi ja ihmisoikeudet ”- seminaarin teemoina olivat kunniaväkivalta ja viharikokset. Keväällä 2011 järjestettiin kaksipäiväinen ”Poliisin etiikkaseminaari”, jossa käsiteltiin mm. poliisin arvoja sekä poliisin roolia yhteiskunnassa. Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella on järjestetty nelipäiväinen, poliisin monikulttuurista tietoutta lisäävä koulutus poliisille.

Poliisikoulutukseen on hakeutunut vähemmistöryhmiin kuuluvia, ja heitä on myös rekrytoitu. Jotta vähemmistöryhmiä saataisiin rekrytoitua enemmän hakijoita poliisiksi poliisikoulutuksen hakuvaatimuksia on mm. uudistettu soveltuvin osin. Poliisihallitus on vahvistanut poliisin perustutkintokoulutuksen rekrytointi-strategian vuosille 2010 – 2014. Poliisihallitus on asettanut rekrytointistrategian toimeenpanoa varten työryhmän, jonka toimikausi loppuu 31.10.2011.

B. AJANKOHTAISIA KYSYMYKSIÄ

Kansainvälisen suojelun hakeminen

Kesäkuussa 2009 voimaan tulleella ulkomaalaislain muutoksella saatettiin Suomessa voimaan Euroopan unionin neuvoston direktiivi 2004/83/EY kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelyä pakolaisiksi tai muuta kansainvälistä suojelua tarvitseviksi henkilöiksi koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä myönnetyn suojelun sisällöstä. Direktiivin voimaan saattamisen myötä otettiin käyttöön EU:n yhteinen määritelmä toissijaisesta suojelusta.

Maahanmuuttovirastolle annettiin toimivalta turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta ja suunnittelusta tammikuussa 2010 voimaan tulleella lailla (1345/2009). Päätöksenteko- ja vastaanottotoiminnot on Maahanmuuttovirastossa eriytetty siten, että virastossa on oma yksikkönsä vastaanottotoimintaa varten.

Heinäkuussa 2010 tuli voimaan kotouttamislain (493/1999) muutos, jonka mukaan Suomesta turvapaikkaa hakeva EU-kansalainen ei enää kuulu vastaanoton piiriin sen jälkeen, kun hän on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen.

Turvapaikka yksikkö teki vuonna 2010 päätöksen yhteensä 5837 turvapaikanhakijalle. Tämä on huomattavasti enemmän kuin aiempina vuosina. Vuonna 2009 päätöksiä tehtiin 4335 ja vuonna 2008 yhteensä 1995. Kasvua oli 35 % edelliseen vuoteen ja 193 % vuoteen 2008 verrattuna. Päätösten yksityiskohtaiset tilastotiedot ilmenevät liitteestä 3.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotto

Uudella lailla (746/2011) on säädetty kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito. Laki tuli voimaan 1.9.2011.

Vastaanottoa koskevaa sääntelyä selkeytettiin säätämällä kotouttamisesta ja kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotosta eri laeissa. Tavoitteena on muun muassa edistää vastaanottopalvelujen tarjonnan yhdenmukaisuutta. Laissa on säännöksiä viranomaisten toimivallasta ja tehtävistä, kustannusten korvaamisesta, vastaanotto- ja järjestelykeskuksista, vastaanottopalveluista, ihmiskaupan uhrien auttamisesta, ilman huoltajaa olevan lapsen edustamisesta, henkilörekistereistä ja muutoksenhausta.

Sisällöltään vastaanottoa koskevat säännökset säilyivät pääosin ennallaan. Merkittävimmät muutokset koskevat kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville maksettavan taloudellisen tuen irrottamista yleisestä toimeentulotuesta. Lakiin sisältyy lisäksi useita täsmennyksiä liittyen muun muassa terveydenhuoltopalveluihin, ilman huoltajaa olevien lasten majoittamiseen ja henkilörekistereihin.

Lapsi turvapaikanhakijana

Vähemmistövaltuutetun toimisto julkaisi 14.1.2010 selvityksen ”Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä”. Selvitys käy läpi hallitusohjelmaan kirjatun mukaisesti lapsen edun toteutumista turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä siten, että erityistä huomiota kiinnitetään ilman huoltajaa olevien turvapaikanhakijalasten asemaan ja kohteluun. Selvitystä varten haastateltiin alaikäisten turvapaikkamenettelyssä ja vastaanotossa mukana olevia viranomaisia ja lapsen etuun perehtyneitä järjestöjen edustajia sekä alaikäisiä turvapaikanhakijoita siitä, kuinka koko turvapaikkaprosessi käytännössä toteutuu. Selvityksessä todetaan, että ilman huoltajaa olevat alaikäiset turvapaikanhakijat ovat yksi haavoittuvimmista ryhmistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Käytännössä lapsen etua ei aina arvioida turvapaikkaprosessissa riittävästi tai se ei ole ensisijainen arviointikriteeri. Usein taloudelliset seikat painavat lapsen etua enemmän ja päätöksiä tehdään taloudellisten motiivien perusteella. Turvapaikkaprosessissa lasta kohdellaan ensisijaisesti turvapaikanhakijana ja vasta sitten lapsena.

Myös uudessa hallitusohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota lapsiin turvapaikanhakijoina. Ohjelmassa edellytetään, että alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden säilöön ottaminen kielletään. Lisäksi todetaan, että jokaisella vastaanoton piirissä olevalla lapsella on oikeus koulunkäyntiin.

Lastensuojelua koskevaa englanninkielistä informaatiota löytyy internetsivuilta www.lastensuojelu.info tai lapsiasiavaltuutetun internet-sivuilta www.lapsiasia.fi tai www.lastensivut.fi

Siirtotyöläiset

Komitea kannustaa loppupäätelmien kohdassa 20 (*suositus nro 20*) Suomea harkitsemaan kaikkien siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojelua koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ratifioimista.

Vuosina 2005 ja jälleen 2011 Suomi harkitsi uudelleen siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ratifioimista. Tilanne on tältä osin pysynyt ennallaan ja toistaiseksi ratifiointia ei suunnitella. Suomessa siirtotyöläisiä suojaavat samat perustuslailliset oikeudet ja Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset kuin muitakin maahanmuuttajia. Todettakoon myös, että Euroopan unionin puitteissa viime vuosina tapahtunut lainsäädäntökehitys on pyrkinyt lisäämään unionin alueelle ja siten jäsenvaltioihin tulevien laillisten maahanmuuttajien oikeuksia ja oikeudenmukaista kohtelua.

Vammaispoliittiset toimet

Sisäasiainministeriön oikeusyksikkö toteutti vuosina 2009 - 2010 Euroopan pakolaisrahaston rahoittamaa VAPAA -hanketta. Hankkeessa selvitettiin pakolaistaustaisten vammaisten henkilöiden, pitkäaikaissairaiden ja mielenterveyskuntoutujien elinoloja ja kotoutumista yhteiskuntaan. Laadullista selvitystä varten haastateltiin 52 työikäistä henkilöä. Vuosina 1973 - 2009 Suomeen on saapunut noin 34 000 pakolaista. Arkaluonteisia asioita, kuten vammaisuus, ei Suomessa rekisteröidä, mutta pakolaisten joukossa on huomattavan paljon vammaisia, pitkäaikaissairaita ja mielenterveyskuntoutujia. Selvityksessä todettiin, että suomalainen vammaispalvelu- ja sosiaalijärjestelmä on kattava, mutta monimutkainen. Tiedotuksen tulisi olla saavutettavaa, esteetöntä ja kattavaa, jotta myös pakolaistaustaisten vammaisten henkilöiden tietoisuuden taso ja kyky käyttää tarkoituksenmukaisia tukipalveluita kehittyisi.

Suomessa on laadittu vammaispoliittinen ohjelma vammaisten ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja takaamiseksi. Lisäksi Suomi on allekirjoittanut YK:n vammaisopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan, joiden ratifiointi on työn alla.

C. TUTKIMUKSET, SELVITYKSET JA PROJEKTIT

Lapset ja nuoret

YES-hankkeessa on tutkittu myös syrjintää. Vuonna 2009 julkaistussa tutkimuksessa *Eriyisluokka elämänsä elämässä* tarkasteltiin etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten (maahanmuuttajien ja

romanien) sekä vammaisten lasten ja nuorten kokemuksia opiskelusta erityisluokalla sekä sen vaikutuksista heidän yhdenvertaisiin mahdollisuuksiinsa edetä opinnoissaan koulutuksensa eri vaiheissa. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten suojelemiseksi väkivallalta sosiaali- ja terveysministeriö laati vuonna 2010 kansallisen toimintaohjelman lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämiseksi. Erityisesti maahanmuuttajaperheitä korostetaan toimintaohjelman kohderyhmänä.

Jotta tietoja vähemmistöihin kuuluvien lasten hyvinvoinnista olisi paremmin saatavilla, opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä antoi vuoden 2011 alussa raportin lasten hyvinvoinnin kansallisista indikaattoreista. Raportissa suositeltiin, että eri vähemmistöihin kuuluvien lasten hyvinvointia koskevien tietojen kokoamista tehostettaisiin. Peruskoulussa olisi nykyistä paremmin opetettava kaikille lapsille tietoa kansallisista vähemmistöistä eli romaneista ja saamelaisista. Romani- ja saamelaislapset kokevat, että koulu jättää heidän kulttuurinsa "hiljaisesti" huomiotta, ja tiedon puute lisää ennakkoluuloja, stereotypioita ja heidän kulttuurinsa kokemista oudoksi. Tiedottaessaan yleisölle kansallisista oikeussuojakeinoista viranomaisten olisi otettava huomioon myös alaikäisten tiedon tarve, minkä vuoksi viranomaisten olisi omaksuttava nykyistä lapsiystävällisempi lähestymistapa.

Perheväkivallan vastustaminen / Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010 - 2015

Poikkihallinnollinen naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma vuosille 2010 - 2015 (www.stm.fi/c/document_library/get_file?folder) hyväksyttiin kesäkuussa 2010. Tavoitteena on puuttua väkivaltaan ennakoivasti vaikuttamalla asenteisiin ja käyttäytymismalleihin, ehkäistä väkivallan uusiutumista, parantaa seksuaalisen väkivallan uhrien asemaa ja heille tarjottavaa kriisiapua ja tukea, kehittää keinoja tunnistaa ja puuttua haavoittuvassa asemassa olevien kokemaan väkivaltaan sekä lisätä viranomaisten ja ammattilaisten tietoa ja osaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä ja uhrien auttamisesta.

Toimintaohjelmassa puututaan myös väkivallan katkaisuun. Paikallistason kotouttamisesta vastaavia viranomaisia ja järjestöjä ohjeistetaan lähisuhteissa väkivaltaisesti käyttäytyviä maahanmuuttajamiehiä **väkivallan katkaisuohteluihin**, joista Suomessa on kokemuksia.

Kunniaan liittyvä väkivalta on Suomessa uusi ilmiö. Se voi pitää sisällään fyysistä, seksuaalista, henkistä, hengellistä tai taloudellista väkivaltaa. Sekä paikallistason viranomaisten että järjestöjen antaman tiedon ja selvitysten mukaan kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy myös Suomessa. Viranomaisten tietoon ei kuitenkaan ole tullut yhtään kunniamurhatapausta.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman yhtenä tavoitteena on parantaa valmiuksia **tunnistaa kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä** sekä ohjata niin uhrin kuin väkivallan tekijätkin avun piiriin antamalla keskeisille alue- ja paikallistason viranomaisille koulutusta.

Suomi on allekirjoittanut Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamista koskevan yleissopimuksen ja sen ratifiointi on vireillä.

Naiset, rauha ja turvallisuus. 1325-toimintaohjelman uudistaminen

Suomen ensimmäinen YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 (2000) mukaisen kansallisen 1325-toimintaohjelman 2008-2011 täytäntöönpanoa seurataan ja toimintaohjelma ollaan uudistamassa. Toukokuussa 2011 julkaistun kansalaisjärjestöjen tuottaman varjoraportin mukaan nykyisen 1325-ohjelman suurimmiksi ongelmiksi nousevat vaatimaton resursointi sekä indikaattoreiden puuttuminen. Tasa-arvoasiainneuvottelukunta korostaa, että Suomen uudistettuun kansalliseen 1325-toimintaohjelmaan on kehitettävä indikaattoreita ja ohjelmalle on osoitettava tosiasiallisesti tehokkaat resurssit. On erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että valtionhallinnon tuottavuusohjelma tai muu yleinen resurssien säästöön tähtäävä hallinnollinen linjaus ei saa jatkossa muodostua tehokkaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamispolitiikan esteeksi. Suomen 1325-toimintaohjelma 2008-2011 englanniksi löytyy ulkoasiainministeriön internet-sivuilta <http://formin.finland.fi/ihmisoikeudet>

Gender –kysymykset

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle Suomen ensimmäisen selonteon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta lokakuussa 2010. Selonteossa hallitus linjaa tulevaisuuden tasa-arvopoliittikkaa vuoteen 2020. Lisäksi selonteossa tarkastellaan harjoitetun tasa-arvopoliitiikan tavoitteita, toimenpiteitä ja niiden vaikuttavuutta viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana. Vaikka selonteko keskittyy sukupuolten tasa-arvoa koskeviin kysymyksiin, sen tavoitteena on myös kiinnittää huomiota sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta naisten ja miesten keskinäisiin eroihin sekä sukupuolten tasa-arvon ja muun yhdenvertaisuuden risteyskohtiin. Erityisesti selonteossa on nostettu esiin maahanmuuttajien ja vähemmistöryhmien asemaa koskevia kysymyksiä silloin, kun ne liittyvät sukupuolten tasa-arvoon tai moniperusteiseen syrjintään.

Selonteon linjaukset koskevat yhtätoista tasa-arvopoliitiikan aluetta. Niissä korostetaan muun muassa maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöryhmien miesten ja naisten erityisongelmien tunnistamista ja heidän tasa-arvoisen asemansa edistämistä työelämässä asetettaessa tasa-arvopoliittisia tavoitteita sekä painotetaan sukupuolinäkökulman ottamista huomioon toimissa, joilla lisätään maahanmuuttajien ja vähemmistöryhmien osallistumismahdollisuuksia päätöksenteossa ja järjestötoiminnassa. Lisäksi

selonteossa linjataan, että naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn liittyvien palveluiden suunnittelussa ja toimeenpanossa huomioidaan väkivaltaa ja väkivallan uhkaa kokeneiden vähemmistöryhmien, kuten etnisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien erityistarpeet.

Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman toimeenpano ja seuranta

Komitean suositus nro 21 koskee Durbanin prosessin seurantaan ja toimeenpanoa Suomessa. Käsillä olevassa 20-22 yhdistetyssä määräaikaisraportissa esitetyt lukuisat lainsäädännölliset, hallinnolliset, koulutukselliset ja kulttuuriin liittyvät käytännön tason uudistukset ja projektit perustuvat osittain Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman täytäntöönpanoon ja seurantaan Suomessa. Raportin liitteessä 4 on Suomen vastaus YKn pääsihteerille kyselyyn Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman kansallisesta toimeenpanosta. Liitteeseen 4 kuuluu myös syrjintää Suomessa koskeva seurantaraportti ja toimintaohjelma 2010-2013.

3 ARTIKLA

A. AIEMMAT SUOSITUKSET

Komitea ilmaisee huolensa siitä tosiasiallisesta erottelusta, jonka kohteeksi sekä maahanmuuttajat että romanit joutuvat mm. asumisasioissa ja pääsyssä julkisiin tiloihin ja palveluihin. Komitea suosittelee (*suositus nro 17*), että sopimusvaltio varmistaa syrjinnän kieltävän lainsäädännön noudattamisen asuntoja myönnettäessä.

Syrjintä asuntojen myöntämisessä

Sisäasiainministeriön oikeusyksikkö osallistui vuosina 2007 - 2009 Espanjan sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimaan Building Inclusion -hankkeeseen. Suomen kansallisessa hankeosuudessa (Yhdenvertaisuus asumisessa -hanke) kesällä 2008 selvitettiin maahanmuuttajien ja romanien asumisen yhdenvertaisuuden toteutumista pääkaupunkiseudun alueella. Laadullisten selvitystulosten (haastateltu 45 maahanmuuttajaa yhdeksästä kieliryhmästä ja 12 romanian) mukaan maahanmuuttajat ja romanit kokivat syrjintää etnisen taustansa perusteella erityisesti palveluissa. Selvitystulokset osoittivat, että pääkaupunkiseudun alueella oli muodostunut maahanmuuttajien alueellista keskittymistä kerrostalo- ja korttelitasolla. Haastatellut maahanmuuttajat, joista puolet oli pakolaistaustaisia, eivät toivoneet alueellista keskittymistä. Mahdollisuudet vaikuttaa asuinalueen valintaan koettiin kaikista vähäisimpinä. Keskittymisen nähtiin estävän yhteiskuntaan kotoutumista ja lisäävän haastateltuihin kohdistuvia kielteisiä ennakkoluuloja. Toiveena monipuolinen asukasrakenne -selvitys sai laajaa huomiota julkisuudessa ja viranomaistoiminnassa. Maahanmuuttajien alueellisen keskittymisen oli aikaisemmin arveltu johtuvan pitkälti maahanmuuttajien omista valinnoista.

Selvityksen jälkeen muun muassa Helsingin kaupunki alkoi selvittää palvelutarjontaansa asuinalueiden eriarvoistumisen ehkäisemisen näkökulmasta.

Romanien asumistilanne

Romaniväestön asumistaso vastaa suureksi osaksi keskimääräistä suomalaista asumistasoa. Romanit ovat kuitenkin riippuvaisia julkisesti tuetusta asumisesta ja he kokevat edelleen syrjintää ja ennakkoluuloja asuntojen saamisessa ja asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Näiden asumiseen liittyvien ongelmien ratkaiseminen on nostettu tavoitteeksi romanipoliittisessa ohjelmassa. Romaniasiain neuvottelukunta pitää myönteisenä romanipoliittisessa ohjelmassa ja valtioneuvoston periaatepäätöksessä esitetyn romanien asumista koskevan selvityksen käynnistämistä Ympäristöministeriössä keväällä 2011. Selvityksen tulisi tuottaa ehdotuksia niistä keinoista, joilla romanien asumiseen liittyviä ongelmia voidaan pysyvästi ratkaista.

Maahanmuuttajien asumistilanne

Suomi vastaanottaa vuosittain yhteistyössä YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n kanssa noin 750 kiintiöpakolaista. Uuden hallitusohjelman mukaan kiintiöpakolaispolitiikkaa jatketaan vakiintuneen tasoisena. Kansainvälistä suojelua hakevat ja tilapäisen suojelun perusteella maassa oleskelevat majoitetaan yleensä vastaanottokeskuksiin.

Kuntien taloudellinen tilanne ja asenneilmapiirin tiukentuminen ovat jo pitkään vaikeuttaneet kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden asettumista kuntalaisiksi. Asettuminen kuntalaiseksi on kuitenkin kotoutumisen lähtökohta ja perusta, minkä vuoksi näiden henkilöiden kuntiin sijoittamista pyritään edistämään aktiivisesti valtion ja kuntien välisellä yhteistyöllä. Kuntapaikkatarjonnan vastaamattomuus tarpeisiin ja haavoittuvien ryhmien, kuten kiintiöpakolaisten ja kansainvälistä suojelua saavien alaikäisten, priorisointi kuntapaikoille on lisännyt kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden omaehtoista (vastaanottokeskusten avustamaa) ja itsenäistä muuttoa kuntiin. Kuntiin sijoittumisen tukemiseksi sisäasiainministeriö tulee päivittämään valtakunnallisen kuntaan osoittamisen strategian.

Inkerinsuomalaisia paluumuuttajia eli paluumuuttajia entisen Neuvostoliiton alueelta on Suomeen muuttanut viimeisten 20 vuoden aikana noin 30 000. Paluumuuttojono suljettiin heinäkuun alussa 2011 voimaan tulleella lakimuutoksella. Joonon ennen lakimuutoksen voimaantuloa ilmoittautuneilla on mahdollisuus muuttaa Suomeen viiden vuoden siirtymäajan sisällä. Paluumuuttajat sekä maahan työn tai perhesuhteiden perusteella muuttavat henkilöt hankkivat asuntonsa itsenäisesti.

Tutkimusten mukaan noin neljännes maahanmuuttajista on kokenut syrjintää asuntomarkkinoilla. Ennaltaehkäisevässä työssä ja ennakkoluulojen vähentämisessä yhteistoiminta asuinalueella on keskeistä. Esimerkiksi asukaskokoukset ovat keinoja yhteistyön edistämiseksi ja syrjinnän

vähentämisessä. Isännöitsijöiden koulutukseen on lisätty valmiuksia toimia erilaisten asukasryhmien, esimerkiksi maahanmuuttajien kanssa ja monissa kunnissa järjestetään maahanmuuttajille asumisopastusta.

Suomen Kuntaliitto on kiinnittänyt huomiota maahanmuuttajien asumisen ja asuinalueiden kehittämiseen joulukuussa 2010 hyväksytyissä maahanmuuttopoliittisissa linjauksissaan. Kuntaliitto painottaa, että tulevaisuudessa on entistä enemmän kiinnitettävä huomiota asuinalueiden väestörakenteellisesti tasapainoiseen kehittämiseen.

4 ARTIKLA

A. AIEMMAT SUOSITUKSET

Rasistinen, syrjivä ja muukalaisvastainen aineisto internetissä.

Komitean suositus nro 16 koskee rasismia internetissä.

Poliisi on panostanut verkkovalvonnan kehittämiseen esimerkiksi lisäämällä resursseja valvontaan ja lisäämällä yhteistyötä eri verkkopalveluiden tuottajien kanssa. Verkkovalvontaa on myös keskitetty, jotta se voitaisiin liittää osaksi valtakunnallisia rikostorjunta- ja tiedustelurakenteita.

Maahanmuuttokriittisyys ja vihapuheet mm. internetissä ovat lisääntyneet, mitä pyritään kitkemään verkkovalvonnalla. Verkkovalvonnan tehostamisessa olennaisena osana on myös valistaa kansalaisia ilmoittamaan aktiivisesti tietoverkoissa havaitsemistaan rikoksista vihjejärjestelmän eli ns. nettivinkin kautta. Maaliskuusta 2010 alkaen poliisin www-sivujen kautta on voinut jättää vinkkejä mm. internetissä olevasta rasistiseksi epäilyistä materiaalista. Nettivinkkisivut ovat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi (www.poliisi.fi).

Vuonna 2010 poliisille tuli kyseisen vihjejärjestelmän kautta 1028 rasismivihjettä, joista 22 johti toimenpiteisiin. Suurin osa vihjeistä on ollut eri keskustelupalstoilla tehtyjä mahdollisia kunnianloukkauksia, jotka ovat asianomistajarikoksia eikä asianomistajia ole voitu saada selvitettyksi vihjeiden perusteella. Kaikki suvaitsemattomuuden ilmauksiksi luokitellut teot eivät myöskään välttämättä täytä voimassa olevan lainsäädännön mukaan minkään rikoksen tunnusmerkistöä, vaan kyse voi olla vain yleisesti paheksuttavasta käytöksestä. Poliisi on toimivaltainen suorittamaan esitutkinnan vain, kun on syytä epäillä rikostunnusmerkistön mukaisen teon tapahtuneen.

Poliisi on tehnyt yhteistyötä mm. liikenne- ja viestintäministeriön ja Ficom ry:n kanssa menettelytapaohjeistuksen laatimisessa internet-palvelujen tarjoajille. Menettelytapaohjeistus julkaistiin maaliskuussa 2010. Poliisi toimii myös sosiaalisessa mediassa kuten IRC -galleriassa, Face-bookissa ja YouTubessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut Pelastakaa lapset ry:n (Save the Children Finland) monivuotista NoRa-hanketta (No Racism (NoRa) programme). NoRa on rasisminvastaista työtä kehittävä **verkkonuorisotyön hanke**, jonka tavoitteena on lisätä tietoa rasismista, sen tunnistamisesta sekä siihen puuttumisesta. Hankkeen päämääränä on lisätä yhdenvertaisuutta ja poistaa ennakkoluuloja.

Suomi on ratifioinut EN:n Tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rassististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia (ETS No. 189). Lisäpöytäkirja on tullut kansainvälisesti Suomea sitovaksi 1.9.2011.

B. MUITA TOIMENPITEITÄ

Lainsäädännön soveltaminen

Kansallinen lainsäädäntö koskien rassistista, syrjivää ja muukalaisvastaista aineistoa on kattava.

Kesäkuun 2011 alussa tuli voimaan rikoslain muutos (511/2011), jolla entistä selkeämmin haluttiin varmistaa mahdollisuudet puuttua rassistiseen ja muunlaiseen vihapuheeseen, sekä muihin rassistisiin rikoksiin. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaa rangaistussäännöstä muutettiin muun muassa siten, että se aiempaa selkeämmin soveltuu myös tietotekniikan välityksellä levitettävään vihapuheeseen. Lisäksi yleistä, kaikkia rikoksia koskevaa rangaistuksen koventamisperustetta täsmennettiin niin, että rassistisen motiivin lisäksi rangaistusta koventavana perusteena voidaan ottaa huomioon myös esimerkiksi rikoksen taustalla oleva viha vammaisia tai seksuaalisia vähemmistöjä kohtaan. Myös oikeushenkilöiden vastuuta lisättiin rassistisiin rikoksiin liittyen.

Yhdenvertaisuuslain 2 §:n (soveltamisalan laajennus), 4 §:n (etnisen yhdenvertaisuuden suunnitelma) ja 7 §:n (erilaisen kohtelun oikeuttamisperuste) muutokset on selostettu edellä 2 artiklan kohdalla ”Relevantti kansallinen lainsäädäntö ja muu sääntely”. Muutostekstit sisältyvät liitteeseen 5.

C. LAINSÄÄDÄNTÖ

Seuraavat Rikoslakia koskevat muutokset (muutokset: 511/2011; liite 5) liittyvät CERD-sopimuksen 4 artiklan a) ja b)-kohtien soveltamiseen:

- RL 6 luku: Rangaistuksen määräämisestä; 5 § 1 mom. 4 kohta (Rangaistuksen koventamisperusteet)
- RL 11 luku: Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan; 10 § (Kiihottaminen kansanryhmää vastaan)
- RL 11 luku: Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan; 10 a § (Törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan)
- RL 11 luku: Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan; 15 § (Oikeushenkilön rangaistusvastuu)

- RL 17 luku: Rikoksista yleistä järjestystä vastaan; 1a § (Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen)
- RL 17 luku: Rikoksista yleistä järjestystä vastaan; 24 § (Oikeushenkilön rangaistusvastuu)
- RL 24 luku: Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen 13 § (Oikeushenkilön rangaistusvastuu)
- RL 25 luku: Vapauteen kohdistuvista rikoksista; 10 § (Oikeushenkilön rangaistusvastuu)

5 ARTIKLA

A. OIKEUS YHDENVERTAISEEN KOHTELUUN TUOMIOISTUIMISSA JA MUUSSA OIKEUDENKÄYTÖSSÄ

Yhdenvertainen kohtelu oikeudenkäytössä

Suomen perustuslain (1999) mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä (6 §) ja nauttivat oikeusturvaa (21 §), johon sisältyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaate. Lisäksi turvataan yksilön oikeus käyttää omaa äidinkieltään asioidessaan viranomaisessa muun muassa takaamalla käännös- ja tulkkauksipalvelut henkilöille, jotka eivät osaa suomea tai ruotsia. Myös oikeusapua annetaan jokaiselle tarvittavat edellytykset täyttävälle riippumatta kansallisuudesta tai muusta erottavasta tekijästä.

B. OIKEUS HENKILÖKOHTAISEEN TURVALLISUUTEEN JA VALTION ANTAMAAN SUOJAAN VÄKIVALTAAN TAI RUUMIILLISTA LOUKKAUSTA VASTAAN

Rasistiset tai muukalaisvihaan perustuvat rikokset poliisitilastoissa

Poliisiammattikorkeakoulussa on tehty vuodesta 1997 lähtien vuosittain selvitykset poliisin tietoon tulleesta rasistisesta rikollisuudesta tehtyjen rikosilmoitusten perusteella. Vuodesta 2008 lähtien selvitys on kattanut poliisin tietoon tulleet viharikokset, joiden motiivi on liittynyt uhrin kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai elämäntavoihin, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun taikka vammaisuuteen. Huomattavaa on, ettei Suomen rikoslaki määrittele viharikosta eikä sellaista rikosnimikettä ole.

Rikoslainsäädännössä on kuitenkin yleinen rangaistuksen koventamisperuste, jonka perusteella rikoksesta tuomittavaa rangaistusta voidaan ankaroida, mikäli rikoksen motiivi on liittynyt esimerkiksi uhrin etniseen alkuperään, uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Lisäksi rikoslaki sisältää säännöksiä ns. vihapuheesta, eli kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sekä syrjinnästä." Vertailtaessa eri selvitysten tuloksia on huomaitava, että vuosia 2003 - 2007 koskevat tutkimukset on toteutettu keruutavaltaan keskenään vertailukelpoisesti. Sen sijaan vuosien 2008 - 2009 selvitykset eivät ole vertailukelpoisia aikaisempien vuosien tulosten kanssa, koska selvityksen tekotapa on muuttunut.

Vuosien 2008 ja 2009 tulokset ovat pääsääntöisesti vertailukelpoisia keskenään. Uusin selvitys koskee vuotta 2010 (ks. liite 6). Koko selvitys on luettavissa internetissä osoitteessa

Vuoden 2008 viharikosselvitys (109 sivua) on luettavissa englanniksi linkistä [http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/raportti_85_en/\\$file/raportti_85_en.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/raportti_85_en/$file/raportti_85_en.pdf)

Tilastotiedot rasististen rikosten rikosnimikkeistä ja lukumääristä vuosilta 2007-2010 sisältyvät liitteeseen 6.

Syyttäjälaitoksen toiminta

Syyttäjien tilastoista ei ole saatavissa aukotonta tietoa siitä, kuinka monessa jutussa poliisi on esitutkinnassa löytänyt rasistisen motiivin ja kuinka monessa syyttäjä on syyteharkinnassaan päätenyt siihen, ettei sanottua motiivivia ole, tai että näyttö ei ole riittävä.

Käsite ”rasistinen rikos” ei ole lakiin perustuva määritelmä. Rikoslain 11 luvun 10 §:n, 10 a §:n, 11 §:n ja 15 §:n tarkoittamat rikokset, kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja syrjintä kuitenkin kattavat rasistisia tekoja. Muiden rikosnimikkeiden kuten esimerkiksi pahoinpitelyn osalta, jos teossa on ollut rasistinen motiivi, voi tulla sovellettavaksi rikoslain 6 luvun 5 §:n 4 –kohdassa tarkoitettu rangaistuksen koventamisperuste. Syyttäjien tilaston mukaan on 1.9.2007 – 14.4.2011 saapunut syyteharkintaan rikosnimikkeellä kiihottaminen kansanryhmää vastaan olleita asioita 40 kappaletta ja rikosnimikkeellä syrjintä olleita asioita 112 kappaletta. Syytteet on nostettu noin kolmanneksessa tapauksista.

Syyteharkinnassa ratkaistut asiat koko maassa rikosnimikkeittäin (kiihotus kansanryhmää vastaan ja syrjintä) ajanjaksolta 1.9.2007-14.4.2011 sisältyvät liitteeseen 7. Yleisimmät rikosnimikkeet ovat pahoinpitely, varkaus ja vahingonteko.

Tuomioistuinelaitoksen toiminta

Kiihottamista kansanryhmää vastaan eli ns. rasistisen vihapuheen levittämistä koskevia tapauksia käsitellään tuomioistuimissa melko vähän. Vuonna 2007 kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tuomittiin kaksi henkilöä ja vuonna 2008 neljä henkilöä. Yleensä rangaistus on ollut sakkoa.

Kiihottamisrikoksista ei ole korkeimman oikeuden ratkaisuja. Vuosina 2009 ja 2010 syytteitä nostettiin yhteensä kahdeksassa tapauksessa. Esimerkiksi vuonna 2009 Helsingin hovioikeus tuomitsi sakkorangaistukseen henkilön, joka oli omalle internet-sivustolleen laatinut kirjoituksen afrikkalaisten maahanmuuttajien vaarallisuudesta eurooppalaiselle väestölle. Tuomittu oli muun muassa verrannut afrikkalaista alkuperää olevan värillisen kansanryhmän järjestyksessä pitoa eläinten kurissa pitämiseen. Tuomittu oli myös kirjoittanut, että USA:ssa ja Kanadassa mustat amerikkalaiset käyttäytyvät

jotenkuten siedettävästi vain silloin, kun ovat selvästi vähemmistönä, ja että ympäröivä valkoinen yhteiskunta pakottaa heidät sopeutumaan länsimaiseen kulttuuriin. Kirjoituksessa myös kuvattiin afrikkalaiset maahanmuuttajat eurooppalaisten veronmaksajien varoilla elävinä loisina.

Tilastotiedot tuomioista rikosnimikkeittäin (kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja syrjintä) 2007-2009 ovat liitteessä 8.

Vankilat

CERD-komitea on tiedustellut (*suositus nro 12*) romani- ja ulkomaalaisten sekä etnisten vankien tilanteesta ja lukumääristä.

Vankiloiden yhdenvertaisuussuunnitelmat

Vankiloissa pyritään puuttumaan rasistisiin ilmiöihin tehokkaasti. Jokaisen vankilan tulee pyrkiä tunnistamaan ne vähemmistöihin kuuluvien vankien kohtelua koskevat tavat, jotka poikkeavat valtaväestöön kuuluvien kohtelusta. Lähtökohtana on tasa-arvoinen kohtelu ja eri ryhmien mahdollisuus osallistua toimintoihin. Esimerkiksi eri uskontokunnille suunnattuja tilaisuuksia pyritään järjestämään tarvittaessa, samoin suomen kielen opetusta. Myös kielitaitoisen henkilökunnan palkkaukseen ja tulkkipalveluihin on pyritty panostamaan. Vankeinhoitolaitoksen (nykyisin Rikosseuraamuslaitos) vuonna 2006 valmistuneen yhdenvertaisuussuunnitelman johdosta vankiloihin on nimetty vähemmistöyhdyshenkilöitä, joilla on eri vähemmistöihin kuuluvien vankien tuntemusta.

Yhdenvertaisuussuunnitelman täytäntöönpanon seuranta vankilassa

Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuussuunnitelma velvoittaa laitoksen kaikkia yksiköjä. Suunnitelman toteuttamista seurataan säännöllisesti, erityisesti tarkastellaan etnisten ryhmien osallistumista toimintoihin. Lisäksi romanivankien ja muiden vähemmistöön kuuluvien vankien tilanne selvitetään keskushallintoyksikön tekemien vankilatarkastusten yhteydessä. Rikosseuraamusalan henkilökunnan perusopetuksessa, täydennyskoulutuksessa ja ammattikorkeakoulutuksessa on tarkoitus lisätä monikulttuurisuusasioiden koulutusta.

Yhdenvertaisuutta on pyritty edistämään monilla tavoilla. Keskushallintoyksikkö järjesti toukokuussa 2009 monikulttuurisuuspäivät. Vankiloissa järjestetään romaniopetusta. Keskushallintoyksikkö tekee yhteistyötä romanijärjestöjen kanssa. Rahoitusta on saatu kolmen vuoden hankkeeseen, jossa parannetaan naisromanivankien tilanteen selvittämistä sekä palveluohjausta kahden työntekijän työpanoksella.

Romanivangit ja ulkomaalaiset vangit

Vähemmistövaltuutetun toimiston pyynnöstä Rikosseuraamusvirasto teki vuonna 2009 seurannan, jonka perusteella selvitettiin erillään asutettujen romani- ja ulkomaalaisvankien tilannetta vankiloissa.

Kyselyajanjaksolla vankiloissa oli arviolta 200 romanivankia ja 360 ulkomaalaista vankia.

Romanivankien määrä perustuu arvioihin, sillä Suomen lainsäädäntö ei salli tilastojen laatimista etnisen alkuperän perusteella. Vähemmistöihin kuuluvien vankien tilanne vaihtelee vankiloiden koosta, toiminta-ajatuksista, vankirakenteesta ja maantieteellisestä sijainnista johtuen hyvin paljon.

Ulkomaalaisten vankien tilasto liitteenä 9.

Vankien koulutus

Suomessa vankien työ ja toiminta, mukaan lukien koulutus, kuuluu oikeusministeriön alaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön alaiset koulutuksen järjestäjät ovat koulutuspalvelujen tarjoajina. Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla on laadittu vankien ammatillisen koulutuksen kehittämisen toimeenpanosuunnitelma, joka valmistui vuoden 2008 lopulla. Vangeille tarjottavan ammatillisen koulutuksen määrä on viime vuosina lisääntynyt. Toimeenpanosuunnitelman mukaisesti Opetushallitus järjestää vuosittain vankilakoulutuksen ajankohtaisista asioista koulutuspäivän vangeille, koulutusta järjestäville tahoille sekä vankiloiden henkilöstölle. Opetushallituksen romaniväestön koulutusryhmä on vuosittain tukenut romanivankien opetusta myöntämällä vankiloille määrärahaa romanivankien opetuksen järjestämiseen. Määräraha on tarkoitettu käytettäväksi ensisijaisesti romanikielen ja -kulttuurin opetukseen sekä perusopetuksen oppiaineiden opetukseen. Vuonna 2010 Opetushallitus myönsi määrärahaa viidelle vankilalle yhteensä 15 000 euroa. Painopistealueena vuonna 2010 on ollut erityisesti romanikielen opetus.

Etninen yhdenvertaisuus vankiloissa

Keväällä 2010 rikosseuraamuslaitos laati katsauksen alueellisten johtajien, arviointikeskusten johtajien ja vankilanjohtajien piirissä etnisestä yhdenvertaisuudesta. Romani- ja ulkomaalaisten vankien lukumäärät arvioitiin samaksi kuin vuonna 2009 (romanit 200; ulkomaalaiset 360). Suurin osa romani- ja ulkomaalaisista vangeista oli sijoitettu tavallisille vankiosastoille, missä he voivat osallistua myös tavanomaisiin toimintoihin. Eri vankiloilla on hyvin erilaiset toimintomallit suljetuilla osastoilla.

Romanivankien lukumäärä avoimissa laitoksissa vastaa valtaväestöä edustavien vankien suhteellista osuutta, mutta sen sijaan ulkomaalaisten vankien lukumäärä (ks. liite 9) vastaa suhteessa vain puolta valtaväestöä edustavista. Katsaus osoitti, että yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisen jälkeen etnisten vähemmistöjen tilanne on parantunut jossain paikoin ja huonontunut toisissa paikoin. Tilanne oli pysynyt käytännöllisesti muuttumattomana noin puolessa vankiloista.

Etnisiin ryhmiin kuuluvien toimintoihin osallistumisessa on myös jonkin verran eroja suurten suljettujen vankiloiden kesken. Osastoinnilla, päiväjärjestyksillä ja toimintojen järjestämisellä suljetulla osastolla on parannettu osallistumismahdollisuuksia.

Tulevaisuudessa etnisen yhdenvertaisuuden toteutumista vankiloissa tullaan arvioimaan säännöllisesti.

C. JA D. KANSALAIKSEKEDET JA POLIITTISEK OIKEKEDET

Ääni- ja vaalioikeus

Suomessa yleinen ja yhtäläinen äänioikeus säädettiin vuonna 1906 yhtäikää miehille ja naisille. Valtiollisissa vaaleissa äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia ovat 18 vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset. Vaalioikeus edellyttää täysivaltaisuutta. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänioikeus oli noin 4.2 miljoonalla henkilöllä. Ehdokkaina oli vuonna 2011 useita maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. He eivät tulleet vaaleissa valituksi.

Poliittiset oikeudet kuuluvat Suomessa kaikille kansalaisille ja eräin lakiin perustuvien edellytyksien myös ulkomaalaisille ilman mitään rotuun perustuvaa erottelua.

Eduskuntavaaleissa, presidentinvaalissa ja europarlamenttivaaleissa äänioikeus on jokaisella Suomen kansalaisella, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta. Europarlamenttivaaleissa on äänioikeutettu myös Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta ja jolla on kotikuntalaisissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa, jollei hän ole menettänyt äänioikeuttaan europarlamenttivaaleissa siinä valtiossa, jonka kansalainen hän on (kotivaltio).

Kunnallisvaaleissa äänioikeus on Suomen sekä muun Euroopan unionin jäsenvaltion, Islannin ja Norjan kansalaisella, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta ja jonka kotikuntalaisissa tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on väestötietojärjestelmässä olevien tietojen mukaan 51. päivänä ennen vaalipäivää päivän päättyessä. Äänioikeus kunnallisvaaleissa on myös muulla edellä säädetyt edellytykset täyttävällä ulkomaalaisella, jos hänellä tuolloin on ollut kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan.

Saamelaiskäräjät

Saamelaiskäräjien vaaleissa äänioikeutettuja ovat 18-vuotta täyttäneet saamelaiset, jotka on merkitty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Äänioikeutetut saamelaiset ovat myös vaalikelpoisia ja voivat asettua

vaaleissa ehdokkaiksi. Saamelaiskäräjien osalta voidaan todeta, että seuraavat saamelaiskäräjävaalit ovat syksyllä 2011.

Saamelaiskäräjät (Sámediggi) on vuoden 1996 alussa lailla perustettu saamelaisten itsehallintoelin. Sen tärkein tehtävä on suunnitella ja toteuttaa Suomen perustuslaissa saamelaisille alkuperäiskansana turvattua kulttuuri-itsehallintoa. Saamelaiskäräjien edeltäjänä vuosina 1973 - 1995 toimi saamelaisvaltuuskunta (Sámi Parlamenta), joka oli perustettu siitä annetulla asetuksella.

Oikeus kansalaisuuteen

Kansalaisuuslain muutokset hyväksyttiin eduskunnassa huhtikuussa 2011 ja ne tulivat voimaan syyskuun alussa 2011. Muutoksilla edistetään Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta mahdollistamalla kansalaisuuden saaminen nykyistä joustavammin. Pääasialliset muutokset koskevat kansalaisuuteen edellytettävän asumisajan lyhentämistä yhtäjaksoisen asumisajan osalta viiteen vuoteen ja kerätyn asumisajan osalta seitsemään vuoteen. Puolet Suomessa tilapäisellä oleskeluluvalla oleskellusta ajasta lasketaan jatkossa mukaan asumisaikaan. Asumisajasta voidaan poiketa, jos hakija osoittaa hallitsevansa suomen tai ruotsin kielen laissa tarkemmin edellytetyllä tasolla.

Kansalaisuusilmoitusta koskevia säännöksiä yksinkertaistetaan. Jatkossa entinen Suomen kansalainen voi saada kansalaisuuden yhdellä ilmoitusmenettelyllä riippumatta siitä, asuuko hän Suomessa vai ulkomailla. Käytännössä tämä tarkoittaa entistä Suomen kansalaista koskevan viiden vuoden siirtymäsäännöksen menetetyt kansalaisuuden takaisinsaamiseksi vakinaistamista.

E. TALOUDELLISET, SOSIAALISET JA SIVISTYKSELLISET OIKEUDET

Oikeus työhön

Yleistä Suomen työllisyystilanteesta

Työllisiä oli vuonna 2010 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan keskimäärin 2 447 000, mikä oli 10 000 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Yksityisellä sektorilla työllisyys heikkeni, kun taas julkisella sektorilla työllisyys hieman parani edellisestä vuodesta.

Työllisyysaste eli työllisten osuus 15–64-vuotiaista oli vuonna 2010 67,8 %, eli 0,5 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuotta aiemmin. Miesten osalta työllisyysaste oli 68,7 % ja naisten osalta 66,9 %.

Työttömyysaste oli 8,4 % vuonna 2010, 0,2 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuotta aiemmin. Työttömyysaste vaihteli ELY-keskusten välillä maan eri osissa 6,4 % ja 12,5 % välillä.

Suomessa asui vuoden 2009 lopussa vakinaisesti noin 121 000 18-64-vuotiasta ulkomaan kansalaista, mikä on 3,6 % vastaavasta koko väestön ikäryhmästä. Heistä työvoimaan kuului 78 000 henkilöä (65 %). Ulkomaalaisten työttömyys pysyi vuonna 2010 ennallaan. Ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden osuus ulkomaalaisesta työvoimasta oli vuonna 2010 työ- ja elinkeinoministeriön Työnvälitystilaston mukaan keskimäärin 25,5 %.

Syrjintä työelämässä

Työsopimuslaki (55/2001) edellyttää työntekijöiden tasapuolista kohtelua ja kieltää syrjinnän. Työsopimuslain 2 luvun 2 §:n (Työnantajan velvollisuudet) 1 momenttia täsmennettiin vuonna 2004. Työnantaja ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa työntekijöitä eri asemaan iän, terveydentilan, vammaisuuden, kansallisen tai etnisen alkuperän, kansalaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen, kielen, uskonnon, mielipiteen, vakaumuksen, perhesuhteiden, ammattiyhdistystoiminnan, poliittisen toiminnan tai muun näihin verrattavan seikan vuoksi. Sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellosta säädetään naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (608/1986). Siitä, mitä syrjinnän käsitteellä tarkoitetaan, vastatoimien kiellosta ja todistustaakasta syrjintäasiaa käsiteltäessä säädetään yhdenvertaisuuslaissa (21/2004).

Myös yhdenvertaisuuslakia sovelletaan työelämässä. Valtion virkamieslaki ja laki kunnallisesta viranhaltijasta sisältävät syrjinnän kieltä koskevat omat säännöksensä.

Kattavasta etnisen syrjinnän kieltävästä lainsäädännöstä huolimatta syrjintää esiintyy edelleen työelämässä. Esimerkiksi romanien syrjintää on selvitetty uhritutkimuksella, jonka mukaan 40 prosentilla kyselyyn vastanneista oli syrjintäkokemuksia. Viimeaikaisten asennetutkimusten tulokset tukevat käsitystä, että syrjintää esiintyy työelämässä. Maahanmuuttajien työllistämiseen kielteisesti suhtautuu kysymyksestä, otoksesta ja ajankohdasta riippuen 24-73 % tutkituista, ja romanien työllistämiseen 12-20% työnantajista.

YhdenvertaisuusEtuSijalle (YES) –hankkeen puitteissa työ- ja elinkeinoministeriö järjesti 2009 yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa koulutusta luottamusmiehille ja työsuojeluvaltuutetuille yhdenvertaisuus-, syrjimättömyys- ja monimuotoisuusteemoista syrjintää kokeneiden työntekijöiden tuki- ja neuvontapalveluiden kehittämiseksi. Lisäksi julkaistiin yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä ja monimuotoisuutta koskeva, työyhteisöille suunnattu opas *Monimuotoisuus – työelämän mahdollisuus*. Vuonna 2009 järjestettiin myös kurssi työ- ja elinkeinotoimistojen virkailijoiden osaamisen lisäämiseksi yhdenvertaisuus- ja vähemmistöteemojen suhteen sekä yrittäjiksi aikovien tuen ja neuvonnan

kehittämiseksi. Kurssilla käsiteltiin yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä ja monimuotoisuutta TE-toimistojen yritys- ja työnantajapalvelujen näkökulmasta. TE-toimistojen työnantaja-asiakkaille tuotettiin esite *Monimuotoisuus – yksilön, yrityksen ja yhteiskunnan etu*, jossa tuodaan esiin monimuotoisen työyhteisön hyötyjä ja työnantajille tarjolla olevia tukia heidän palkatessa syrjinnälle alttiisiin ryhmiin kuuluvia työnhakijoita.

Vuonna 2010 koottiin yrityksistä ja muista organisaatioista monimuotoisuuden johtamisen hyviä käytäntöjä, joiden pohjalta tuotettiin julkaisu nimeltä *Menestystä monimuotoisuudesta – elinvoimaa erilaisuudesta*.

Romanien työllistyminen

Komitea kannustaa sopimusvaltiota parantamaan romanien työllistymismahdollisuuksia (*suositus nro 18*).

Työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta on tehty vuonna 2008 tutkimus romanien työllistymiseen vaikuttavista työllistymisen esteistä ja ko. asiakkaille tarjotuista palveluista. Tutkimuksen mukaan romanien keskeiset työllistymisen esteet ovat monitahoisia ja esteistä keskeisimmät ovat alhainen koulutustaso, vähäinen ammatillinen koulutus ja työkokemuksen puute. Esteitä ovat myös sopivien työpaikkojen puuttuminen, kulttuuriset erityispiirteet, romanien omat asenteet sekä työnantajien ennakkoluulot ja kielteiset asenteet romaneja kohtaan. Tutkimuksen tulokset ja kehittämissuhteet ovat toimineet pohjana kansallisen Romanipoliittisen ohjelman valmistelussa sekä työ- ja elinkeinohallinnon toiminnan ohjauksessa.

Työ- ja elinkeinotoimistossa romaniasiakkaita ohjataan mm. työvoimakoulutukseen. Lähtökohtana on, että julkisissa työvoimapalveluissa ohjaavana tekijänä on jokaisen asiakkaan henkilökohtainen palvelutarve. Osa yhdenvertaisuuden edistämistä on työ- ja elinkeinohallinnon noin 90 romaniasiain yhdyshenkilön verkosto. Verkoston jäsenet ovat työvoimaneuvojia ja ammatinvalinnanohjaajia, jotka perehtyvät oman työnsä ohella romanikysymyksiin.

ESR:n nykyisellä ohjelmakaudella (2007-2013) on useita romanien työllistämiseen tähtäviä kehittämishankkeita. Hyvänä toimintamallina on ollut työllistämiseen ja koulutukseen ohjaamiseen liittyen romanitaustaisten tukihenkilöiden palkkaaminen hankkeen henkilökuntaan.

Romanien työllisyystilanteen selvittäminen tilastollisin menetelmin ei ole mahdollista, sillä työ- ja elinkeinohallinnossa ei ole mahdollista lainsäädännöstä johtuen rekisteröidä asiakaspalvelujärjestelmässä henkilön etnistä taustaa.

Yhdenvertaisuus ja kirkko –selvityshanke

Evangelisluterilainen kirkkohallitus toteutti vuosina 2008-2010 Yhdenvertaisuus ja kirkko -hankkeen. Hankkeessa selvitettiin yhdenvertaisuuden toteutumista kirkon työyhteisöissä. Hankkeen osana tehtiin kyselytutkimus 50 seurakunnan työntekijöille ja johtaville luottamushenkilöille sekä asiantuntijahaastatteluita. Kyselyn perusteella kansallisiin tai etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia ja maahanmuuttajataustaisia henkilöitä on kirkon työssä hyvin vähän. Maahanmuuttajien työllistymisen esteitä ovat kyselyn mukaan muun muassa puutteellinen kielitaito sekä tiukoiksi koetut kielitaitovaatimukset.

Maahanmuuttajien työllistymistä kirkkoon on pyritty edesauttamaan muun muassa vuoden 2009 Yhteisvastuukeräyksen kampanjalla, jonka teemana oli vaikeasti työllistyvien maahanmuuttajien tukeminen. Keräystuotolla toteutettava **Yhdessä työhön -projekti (2010-2012)** edistää vaikeasti työllistyvien maahanmuuttajien työllistymistä erityisesti kirkon organisaatioihin, edistää koko kirkon työyhteisöjen monikulttuuristumista sekä tukee seurakuntien ja kristillisten järjestöjen työtä vaikeasti työllistyvien maahanmuuttajien työllistymisedellytysten parantamiseksi. Yhdessä työhön -projektin paikallishankkeet käynnistyivät keväällä 2010 seitsemällä paikkakunnalla. Vuoden 2010 aikana Yhdessä työhön -projektissa mukana olevissa seurakunnissa ja kristillisissä järjestöissä oli löydetty 137 työ- ja harjoittelupaikkaa maahanmuuttajille. Työllistämisen lisäksi projektipaikkakunnilla on järjestetty maahanmuuttajille ja kantasuomalaisille monipuolista toimintaa kielikursseista työnantajien infotilaisuuksiin. Tapahtumissa ja toiminnassa on ollut yhteensä yli 5 000 osallistujaa. Vuoden 2011 aikana seurakuntien käyttöön valmistuu **Seurakunta monikulttuurisena työllistäjänä -opas**.

Lisätietoja: www.kirkkopalvelut.fi/yhdessa

Tutkimukset, selvitykset, projektit

Vuonna 2009 toteutettiin **Syrjintä työelämässä –pilottitutkimus**, jossa selvitettiin mitä ja millaista tietoa työelämässä esiintyvistä syrjinnästä on saatavilla työsuojelupiirien aineistosta. Tutkimuksen toteutti Ihmisoikeusliitto ry syrjinnän seurantaryhmän toimeksiannosta.

Tutkimusaineisto koostui neljän työsuojelupiirin valvontatoimenpiteitä koskevasta aineistosta aikavälillä 1.1.2008-30.8.2009. Aineiston tapauksissa on kyse työsyrynnästä, häirinnästä tai muusta epäasiallisesta kohtelusta, joissa on tunnistettavissa yksi tai useampi kielletty syrjintäperuste. Kaiken kaikkiaan aineistosta löytyi 198 edellä mainitut kriteerit täyttävää tapausta.

Tutkimusaineiston mukaan työsyrintä on selvästi yleisempää yksityisellä kuin julkisella työmarkkinasektorilla. Yhteensä 86 prosenttia syrjintätapauksista tapahtui yksityisellä sektorilla. Suurimmassa osassa (01%) aineiston tapauksista syrjintä oli tapahtunut työ- tai virkasuhteen aikana. Vain 11 prosentissa oli kyse syrjinnästä työhönottotilanteessa.

Helsingin yliopisto toteutti vuonna 2009 työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta tutkimuskatsauksen, jonka mukaan suomalaista **rekrytointisyrjintätutkimusta** on varsin vähän, mutta kansainvälistä tutkimusta löytyy runsaasti.

Työ- ja elinkeinoministeriön tarkoituksena on vuonna 2011 käynnistää tutkimushanke työelämässä esiintyvän syrjinnän seurannan kehittämiseksi ja rekrytointitilanteissa esiintyvän syrjinnän mittaamiseksi. Tutkimushanke sisältyy horisontaaliseen, sisäasiainministeriön koordinoimaan *YES 4 – YhdenvertaisuusEtuSijalle* (YES) –hankkeeseen, jonka tavoitteena on kasvattaa tietoisuutta ja valmiuksia yhdenvertaisen kohtelun ja syrjimättömyyden toteuttamiseksi sekä edistää monimuotoisuuden hyväksymistä yhteiskunnassa. Tutkimushanke toteutetaan yhteistyössä sisäasiainministeriön koordinoiman syrjinnän seurantaryhmän kanssa.

Oikeus asuntoon

Erityisesti romanit, pakolaistaustaiset henkilöt ja niin kutsutut inkeriläiset maahanmuuttajat keskittyvät sosiaalisiin vuokra-asuntoihin, ennen kaikkea kuntien vuokra-asuntoihin. Suomessa on pitkään ja johdonmukaisesti noudatettu asuntopolitiikkaa, jolla pyritään sekoittamaan keskenään erilaisia asumisen hallintamuotoja eli sijoittamaan omistusasuntoja, vuokra-asuntoja ja asumisoikeusasuntoja asuinalueille tasapainoisesti, tavoitteena ehkäistä segregatiota. Samaan pyritään valittaessa asukkaita sosiaaliseen vuokra-asuntokantaan. Tuloksia voidaankin pitää melko onnistuneina, joskaan alueiden erilaistumista ei ole voitu kokonaan estää.

Asunnottomuus Suomessa

Asunnottomien lukumäärä on vähentynyt vuoden 1980 runsaasta 18 000:sta noin 8 000:een marraskuussa 2009. Suurin alaryhmä on väliaikaisesti ystävien tai sukulaisten luona asuvat (lähes 5 000). Lähes 1 500 asunnottomia asuu erilaisissa laitoksissa, johtuen sopivan asunnon puutteesta. Noin 1 000 asuu yömajoissa. Hyvin pieni määrä ihmisiä asuu ulkona. Noin 25 % asunnottomista on naisia ja 25 % on nuoria. Maahanmuuttajat edustavat noin 4-5 % yksinelävistä asunnottomista ja noin 15 % asunnottomista perheistä. Vuodesta 2007 vuoteen 2008 ja 2009 on kuitenkin tapahtunut huomattavaa asunnottomuuden kasvua. Pääasiallinen syy tähän on, ettei vuokra-asuntoja tuoteta riittävästi

kasvukeskuksiin vastaamaan kasvavaa kysyntää. Heikentynyt talous vaikuttaa varmasti myös. Asunnottomien määristä Suomessa 1987-2009 on tietoa liitteessä 10.

Romanien ja maahanmuuttajien asunto-olosuhteet (ks. edellä: 3 ARTIKLA; Syrjintä asuntojen myöntämisessä: Romanien ja maahanmuuttajien asumistilanne).

*Oikeus yleiseen terveyden- ja lääkärinhoitoon, sosiaaliturvaan ja sosiaalihuoltoon
Poikien ympärileikkaus uskonnollisista syistä*

Maahanmuuttopoliittinen ministeriryhmä on arvioinut vuoden 2010 aikana poikien ei-lääketieteellisiä ympärileikkauksia koskevan sääntelyn tarvetta Suomessa. Ei-lääketieteellisellä ympärileikkauksella tarkoitetaan uskonnollisiin tai kulttuurisiin syihin perustuvaa ympärileikkausta, joka voidaan myös tehdä ja tulisivikin tehdä asianmukaisissa lääketieteellisissä olosuhteissa. Poikien ympärileikkausten kokonaismääristä ei ole saatavissa tilastotietoja, joten leikkausten tarkkaa määrää ei tiedetä. Arvion mukaan toimenpiteiden määrä olisi alle 200 vuodessa. Poikien ympärileikkauksessa on kysymys juutalaisuuteen ja islamiin liittyvästä toimenpiteestä, jolla on uskonnolliset tai kulttuuriset perinteet.

Poikalasten ympärileikkausta ei ole kielletty missään valtiossa. WHO on arvioinut toimenpiteen vähentävän hiv -infektion leviämistä Afrikassa. Suomessa ei-lääketieteelliset ympärileikkaukset eivät kuulu yleiseen hoitokäytäntöön. Ei-lääketieteellisiä ympärileikkauksia on tehty lähinnä juutalaisten ja tataarien pojille ainakin 150 vuoden ajan. Ympärileikkaukseen sisältyy anestesia- ja komplikaatoriskejä.

Korkeimman oikeuden 17.10.2008 antamalla ennakkopäätöksellä (ratkaisu 17.10.2008, dnro R2007/500) on ratkaistu poikien ei-lääketieteelliseen ympärileikkaukseen liittynyt oikeudellinen epävarmuus. Päätöksessään korkein oikeus katsoi, että uskonnollisiin ja kulttuurisiin syihin perustuvaa, asianmukaisella lääketieteellisellä tavalla teetettyä ympärileikkausta ei ole pidettävä oikeudenvastaisena eikä siten rangaistavana tekona. Tästä huolimatta useat viranomaistahot haluavat poikien ei-lääketieteelliset ympärileikkaukset kiellettäviksi. Lapsen oikeuksien valossa tarkasteltuna myös poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus loukkaa lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta, jos lapsella ei ole ollut mahdollisuutta ilmaista mielipidettään esim. ikänsä vuoksi. Ympärileikkaus saatetaan tehdä niin pienelle lapselle, ettei hänellä ole edellytyksiä arvioida toimenpiteen merkitystä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut seikkaperäiset ohjeet poikien ympärileikkauksista.

Tyttöjen ympärileikkaus

Tyttöjen ympärileikkauksessa on kyse lähinnä törkeäksi pahoinpitelyksi luokiteltavasta rangaistavasta menettelystä. Poikien ja tyttöjen ympärileikkausta ei voida siten oikeudellisessa arvioinnissa rinnastaa toisiinsa. - Suomi on valmistelemassa tyttöjen ympärileikkausten ennaltaehkäisyn toimintaohjelmaa. Todettakoon kuitenkin, ettei Suomen viranomaisten tiedossa ole yhtään Suomessa toteutettua tyttöjen ympärileikkaus-tapausta.

Vähemmistöjen kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä

Väestön oikeudesta saada palvelua omalla äidinkielellään (suomi/ruotsi/saamen kieli) säädetään perustuslaissa, kielilaissa, saamen kielilaissa ja sektorilainsäädännössä. Parhailaan ollaan toteuttamassa laajaa kunta- ja palvelurakennemuutosta, jossa esimerkiksi suomenkielinen ja ruotsinkielinen kunta saatetaan yhdistää. Kuntien mahdollinen yhdistäminen on kuitenkin pitkän aikavälin projekti. Uudistuksessa tullaan turvaamaan lakiperusteiset kielelliset oikeudet.

Ruotsinkieli

Valtioneuvosto on 26.3.2009 antanut toisen kertomuksensa² kielilainsäädännön soveltamisesta, kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja Suomen kielioloista eduskunnalle. Johtopäätökset kielilainsäädännön soveltamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa perustuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvitykseen³, Kielibarometriin 2008 ja oikeusministeriön kyselyyn potilasasiamiehille sekä lasten- ja äitiysneuvoloiden henkilökunnalle. Selvityksessä on tarkasteltu kuntien ohjausta, asiakaspalvelua, henkilöstöpolitiikkaa ja henkilöstön kielitaitoa ja -koulutusta sekä kielellisten oikeuksien osalta keskeisiä sosiaali- ja terveydenhuollon toimialoja, kuten lastensuojelua, vanhustenhuoltoa ja mielenterveyspalveluja.

Saamen kieli

Valtion talousarviossa esitetään vuosittain erillisen määrärahan varaamista saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi. Määrärahaa saa käyttää valtionavustuksen maksamiseksi Saamelaiskäräjien kautta saamelaisten kotiseutualueen kunnille (Enontekiö, Inari, Sodankylä ja Utsjoki). Määräraha on ollut 600 000 euroa vuodessa. Painopistealueita ovat olleet lasten

² Oikeusministeriö: Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009

³ Marja-Liisa Kauppinen: Omakieliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kaksikielisissä kunnissa. Stakes raportteja 4/2008

varhaiskasvatus ja vanhustenhuolto. Vuonna 2009 saamelaisalueen kunnat järjestivät saamenkielistä lasten päivähoitoa määrärahan turvin.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen turvaamiseen osoitettu erillismääräraha on edistänyt saamelaisen alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien turvaamista saamelaisten kotiseutualueella. Saamenkielisestä palvelutuotannosta vastaavat pääosin kunnat. Joitakin palveluja tuottavat myös järjestöt ostopalveluna. Utsjoen kunta on myös ostanut päivähoitopalveluja muutamalle lapselle Norjan puolelta.

Sosiaali- ja terveysministeriö on osana Kaste-hankekokonaisuutta myöntänyt valtionavustuksen Tenojokilaakson sosiaali- ja terveystalveluiden kehittämishankkeelle ajalle 1.1.2010- 31.10.2012. Hankkeen tavoitteena on Suomen ja Norjan rajat ylittävän yhteistyön avulla parantaa palveluiden yleistä saatavuutta ja laatua painottaen erityisesti saamenkielisiä palveluja. Hankkeen kolmen alatavoitteen mukaan halutaan turvata saamelaisten oikeutta omakielisiin palveluihin, sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuutta koko väestölle etenkin akuuteissa tilanteissa sekä lisätä kulttuurisensitiivistä osaamista sosiaali- ja terveystalveluissa. Keskeiset toimenpiteet koskevat erikoissairaanhoidoa ja perusterveydenhuoltoa, lasten päivähoitoa ja lastensuojelua sekä vanhusten ja vammaisten palveluja. Hankkeessa selvitetään erityisesti palveluita ohjaavien normien sekä ohjaus- ja päätöksentekoprosessien tuntemusta molemmissa maissa.

Maahanmuuttajat sosiaali- ja terveydenhuollossa

Maahanmuuttajille tulisi turvata samat palvelut kuin valtaväestölle, mutta sen lisäksi yleisiä palveluja täydentäviä erityispalveluja. Maahanmuuttajien terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä erityisistä sosiaali- ja terveystalvelutarpeista on vielä puutteellista tietoa. Tämä johtuu osittain siitä, että sosiaali- ja terveystalvelujen käyttäjiä ei lainsäädännön mukaisesti voida rekisteröidä etnisen taustan tai muun kielen perusteella kuin suomen kansalliskielet. Kunnissa on kuitenkin toteutettu maahanmuuttajien sosiaali- ja terveystalveluihin liittyviä hankkeita ja kunnissa on hyviä käytänteitä.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella Terveystalveluden ja hyvinvoinnin laitos on vuonna 2010 käynnistänyt projektin, jonka tavoitteena on seurata työikäisten työllisten ja työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajien terveyttä ja toimintakykyä sekä tunnistaa työllisyyttä ylläpitävien ja edistävien kehittämistoimien tarpeita ja vaikutuksia. Projektissa tehdään kattava ja luotettava perusselvitys työikäisten maahanmuuttajien terveydestä ja toiminta- sekä työkyvystä. Kuntien

kanssa kehitetään pysyvä ja tilanteisiin nopeasti reagoiva seurantajärjestelmä. Kohderyhminä ovat 3000 venäläis-, somalialais- ja kurditaustaista aikuista kuudessa kaupungissa (Helsinki, Vantaa, Espoo, Turku, Tampere ja Vaasa). Henkilöitä haastatellaan henkilökohtaisesti omalla kielellä ja heille tarjotaan myös mahdollisuutta osallistua terveystarkastukseen. Hanke päättyy 31.12.2012.

Romanipolitiikka

Romanit Suomen kansalaisina saavat saman oikeuden yleiseen terveyden- ja lääkärinhoitoon, sosiaaliturvaan ja sosiaalihuoltoon kuin suomalaiset.

Romaniasiain neuvottelukunta laati VNK:n toimeksiannosta muistion romanien elinolojen kehittämiseksi Suomessa. Muistion perusteella sosiaali- ja terveysministeriö asetti joulukuussa 2008 työryhmän, joka luovutti esityksen Suomen ensimmäiseksi romanipoliittiseksi ohjelmaksi joulukuussa 2009.

Romanipoliittisen ohjelman tavoitteena on yhtäaikaisilla ja poikkihallinnollisilla toimilla edistää romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta elämän eri alueilla. Tavoitteena on, että Suomi olisi edelläkävijä romanien osallisuuden edistämiseksi Euroopassa. Ohjelman lähtökohtana on, että nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä luovat hyvän pohjan romaniväestön yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Joissakin tilanteissa tarvitaan romaneille suunnattuja erityistoimia yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi käytännössä.

Romanipoliittinen ohjelma on kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka avulla saadaan aikaan pysyviä parannuksia romaniväestön asemaan. Romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyy 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Ohjelma vastaa myös kansainvälisten järjestöjen suosituksiin romanipolitiikan kehittämiseksi jäsenvaltioissa.

Ohjelman painopisteitä ovat:

- Romanilasten ja -nuorten koulutukseen osallistumisen vahvistaminen
- Aikuisen romaniväestön koulutuksen vahvistaminen ja työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen
- Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen vakiinnuttamalla romanit huomioon ottavia toimintakäytäntöjä
- Romanikielen- ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen
- Romaniväestön yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen
- Romanipolitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen.

Romanipoliittisen ohjelman pohjalta valtioneuvosto hyväksyi periaatepäätöksen romani-politiikan linjauksiksi joulukuussa 2010. Periaatepäätöksen mukaan ministeriöiden tulee toteuttaa ohjelmassa vastuulleen määriteltyjä toimenpiteitä käytettävissä olevien määrärahojensa rajoissa. Lisäksi valtioneuvosto päätti käynnistää kuusi uutta poikkihallinnollista toimenpidettä 31.3.2011 mennessä. Nämä toimenpiteet koskevat romaniväestön osallisuutta ja yhteistyörakenteita paikallistasolla, romanikielen elvyttämistä ja sen aseman vahvistamista, romanilasten ja -nuorten osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia, romaniväestön asumista, kansainvälistä romanipoliittikkaa ja romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa ja seurantaa.

Elokuussa 2010 ulkoasiainministeriö päätti perustaa työryhmän laatimaan Suomelle strategiaa kansainväliseen romani-politiikkaan vaikuttamiseksi, kuten kansallinen romani-politiikka työryhmä oli ehdottanut. Ehdotus perustui siihen tosiasiaan, että romanit ovat pan-eurooppalainen vähemmistö, joka monessa Euroopan maassa on huonommassa asemassa kuin valtaväestö ja muu Eurooppa elintason ja sosiaalisen osallistamisen suhteen. Euroopan tasolla on syntynyt tarve laatia kattava romani-politiikka. Suomi on tehnyt lukuisia aloitteita romanien aseman esille tuomiseksi eurooppalaisessa yhteistyössä. Suomi pyrkii aktiivisesti osallistumaan ja vaikuttamaan eurooppalaisen romani-strategian määrittelyyn omalla asiantuntijuudellaan ja tarjoamalla malleja ja kokemusta edistää osallistamista ja tasa-arvoa sekä myös oppimalla muiden maiden kokemuksista. Strategia on valmistunut keväällä 2011.

Oikeus opetukseen ja ammattikasvatukseen

Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yleistä yhdenvertaisuussäännöstä täydentää **syrjintäkielto**. Ketään eri saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan terveydentilan, vammaisuuden, tai muun henkilöön liittyvän syyn takia. Perustuslain yhdenvertaisuutta ja syrjinnän kieltoa koskevia säännöksiä täydentää **yhdenvertaisuuslaki (21/2004)**, joka tuli voimaan helmikuussa 2004.

Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan lain 2 §:n mukaan myös koulutukseen. Yhdenvertaisuuslaki tulee sovellettavaksi mm. **opiskelijavalintaan ja valintamenettelyyn**. Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita ovat ikä, etninen tai kansallinen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveydentila, vammaisuus, sukupuoli suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Laki velvoittaa laatimaan **yhdenvertaisuussuunnitelman** ainoastaan etnisen yhdenvertaisuuden edistämisen osalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön oma yhdenvertaisuussuunnitelma on vaikuttanut sen alaisen hallinnon ja myös koulutuksen järjestäjien omien yhdenvertaisuussuunnitelmien laadintaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön yhdenvertaisuussuunnitelmassa todetaan mm., että yhdenvertaisuussuunnittelun kannalta keskeisiä ryhmiä ovat esimerkiksi maahanmuuttajat sekä Suomen kansalliset vähemmistöt, kuten romanit ja alkuperäiskansa saamelaiset.

Äidinkielen opetus

Pääministeri Kataisen hallituksen hallitusohjelman mukaan laaditaan **kansallinen kielistrategia**, jossa määritellään tavoitteet ja toteutustavat kansallisen kielivarannon monipuolistamiseksi. Kansallisen kielivarannon kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota saamen, romanikielen sekä viittomakielen asemaan

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa on perusopetuksessa 11 eri oppimäärää ja lukiokoulutuksessa 9. Eri kieli- ja kulttuuriryhmillä on siten mahdollisuus opiskella omaa äidinkieltään osana yleissivistävää koulutusta. **Virallisten kielten eli suomen ja ruotsin lisäksi saamenkielisillä, romaneilla ja viittomakielisillä on mahdollisuus opiskella omaa äidinkieltään.** Maahanmuuttajat opiskelevat äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärää suomi/ruotsi toisena kielenä, mikäli heidän suomen/ruotsin kielen taitonsa ei ole äidinkielen tasoinen. **Maahanmuuttajaoppilaiden oman äidinkielen** säilyttämistä ja kehittämistä on tarpeen tukea, jotta saavutettaisiin toiminnallinen kaksikielisyys.

Saamelaisten oikeutta omaan kieleensä toteuttaa opetustoimessa lähinnä **perusopetuslaki (628/1999)** (Basic Education Act), lukiolaki (629/1999) (Upper Secondary Schools Act) ja laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1999) (Vocational Education Act). Saame voi olla koulun opetuskieli, äidinkielen oppiaine ja vapaaehtoinen/ valinnainen vieraan kielen oppiaine. Perusopetus- ja lukiolain mukaan saamen kieli rinnastetaan äidinkielenä kansalliskieliin, suomen ja ruotsin kieleen.

Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluu kolme Lapin pohjoisinta kuntaa sekä Sodankylän kunnan pohjoisosassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Alueella asuu noin 40 % kaikista Suomen saamelaisista. Opetuksen piirissä on kotiseutualueella kaikkiaan 495 oppilasta esiopetuksesta toiselle asteelle. Saamelaisten kotiseutualueella asuvilla saamea osaavilla oppilailla on oikeus saada omakielistä perusopetusta. Lukiossa ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa voidaan antaa opetusta saamen

kielellä. Muualla Suomessa tätä oikeutta omakieliseen opetukseen ei ole. Saamea voidaan opiskella myös valinnaisena aineena.

Saamelaisten kotiseutualueella opetus- ja kulttuuriministeriö tukee saamenkielistä opetusta täysimääräisesti. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 45 §:n mukaan (1705/2009) saamelaisten kotiseutualueen kunnille sekä muille mainitulla alueella toimiville koulutuksen järjestäjille myönnetään vuosittain valtionavustusta saamenkielisestä ja saamen kielen opetuksesta perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisesta koulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään (1769/2009). Peruskoulun oppilaalle tulee siis antaa saamenkielistä opetusta saamelaisten kotiseutualueella. Myös lukiossa opetuskielenä voi olla saamen kieli. Saamelaisalueen kunnat saavat täysimääräisen valtion avustuksen saamenkieliseen ja saamen opetukseen, kun opetuksen keskimääräinen ryhmäkokoo on 3 oppilasta.

Inarissa (Anár) sijaitseva **Saamelaisalueen koulutuskeskus** - Sámi oahpahušguovddáš on Suomessa ainoa ammatillinen oppilaitos, jossa opetuskielenä käytetään myös saamen kieltä.

Esi- ja perusopetus

Suomessa perusopetuksen **arvopohjana** ovat suomalainen kulttuuri, ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen.

Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys -aihekokonaisuuden päämääränä on auttaa oppilasta ymmärtämään suomalaisen ja eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin olemusta, löytämään oma kulttuuri-identiteettinsä sekä kehittämään valmiuksiaan kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen ja kansainvälisyyteen.

Esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin on tehty oppimisen ja koulunkäynnin tukea koskevien perusopetuslain muutosten (24.6.2010/642) edellyttämät muutokset. Esiopetuksen perusteet uudistettiin 2.12.2010 ja perusopetuksen perusteet 29.10.2010. Uudistettujen perusteiden mukaiseen opetukseen tulee siirtyä viimeistään 1.8.2011.

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen perusteita täydennettiin 1.3.2010 lisäämällä siihen aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelman perusteet. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena on palvella kouluja käymättömien, useimmiten lukutaidottomien aikuisten opetuksen järjestämistä. Maahanmuuttajataustaiset aikuiset muodostavat suurimman osan tällaista opetusta tarvitsevista opiskelijoista.

Vuosina 2007–2011 opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on käynnistetty useita **perusopetuksen laadun kehittämiseen kohdistettuja kehittämisohjelmia**.

Maahanmuuttajien perusopetus

Kansainvälistä suojelua hakeva lapsi ei ole perusopetuslain (628/1998) mukaan oppivelvollinen, koska hän ei ole Suomessa vakinaisesti asuva. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää hänelle perusopetusta, eikä perusopetukseen valmistavaa opetusta tai valmistavaan opetukseen osallistuvalla tämän oman äidinkielen opetusta. Perus- tai valmistavaan opetukseen pääsy vaihtelee jonkin verran eri paikkakunnilla, vaikka valtio tukee taloudellisesti valmistavan opetuksen järjestämistä kunnissa. Oppivelvollisuusikäiset ovat kuitenkin valtaosaltaan päässeet opetuksen piiriin vastaanottokeskuksessa oleskelunsa ajaksi. Lasten osallistumista perusopetukseen voi haitata myös siirtyminen vastaanottokeskuksesta toiseen. Tulevan hallituskauden aikana on tarkoitus perusopetuslain muutoksella varmistaa hallitusohjelmassa edellytetyin tavoin, että jokaisen vastaanoton piirissä olevan lapsen oikeus koulunkäyntiin toteutuu.

Maahanmuuttajataustaisille oppilaille tarkoitetun perusopetukseen valmistavan opetuksen uudet opetussuunnitelman perusteet tulivat voimaan 1.1.2011.

Oppivelvollisuus- ja esiopetusikäisille **maahanmuuttajalapsille ja -nuorille voidaan antaa perusopetukseen valmistavaa opetusta**. Perusopetukseen valmistava opetus on tarkoitettu jokaiselle maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle, jonka suomen tai ruotsin kielen taito ei vielä ole riittävän hyvä perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen.

Perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa opetetaan enemmistön uskontoa sen uskonnollisen yhdyskunnan mukaisena, johon oppilaiden ja opiskelijoiden enemmistö kuuluu.

Uusi **laki kotoutumisen edistämisestä** (1386/2010), joka tuli voimaan 1.9.2011, määrää, että aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen suositukset laaditaan opetussuunnitelman perusteiksi. Samoin luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien suositukset laaditaan opetussuunnitelman perusteiksi eli määrääväksi asiakirjaksi.

Ammatillinen peruskoulutus ja siihen valmistavat koulutukset maahanmuuttajille

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 3 §:n 2 momentin mukaan maahanmuuttajille voidaan järjestää **ammattilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta**. Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. Koulutuksen laajuus on vähintään 20 ja enintään 40 opintoviikkoa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuosina 2007–2010 tehdyillä päätöksillä lisännyt lähes 11 700 opiskelijapaikkaa ammatilliseen peruskoulutukseen. Yhtenä lisäysperusteena on ollut maahanmuuttajien

koulutukseen pääsyn parantaminen. Tehdyt opiskelijamäärälisäykset ovat parantaneet maahanmuuttajien pääsyä tutkintoon johtavaan ja heille tarkoitettuun valmistavaan koulutukseen, kuten myös muihin ammatillisen peruskoulutuksen valmistaviin koulutuksiin.

Vuonna 2009 opetushallinnon alaisessa ammatillisessa perus- ja lisäkoulutuksessa oli yhteensä 8 988 sellaista opiskelijaa, joiden äidinkieli oli muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Määrä oli edellisvuodesta kasvanut yli 500 opiskelijalla.

Vuoden 2009 lopulla valmistui **selvitys**, jossa kartoitettiin maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ammatillisen peruskoulutuksen **keskeyttämisen keskeiset syyt taustamuuttujineen**. Vastaavasti keväällä 2011 valmistui **maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ammatillisen peruskoulutuksen tilaa ja opetusjärjestelyjä koskeva selvitys**. Selvityksiin sisältyvien toimenpide-ehdotusten pohjalta opetushallinnossa tehdään tarpeellisia valmisteluja ammatillisen peruskoulutuksen maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden keskeyttämisen vähentämiseksi ja heille järjestetyn ammatillisen peruskoulutuksen kehittämiseksi.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa oppilaitoksen opetuskielenä voi olla suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kuin edellä mainitulla opiskelijan omalla kielellä, jos se ei vaaranna opiskelijan mahdollisuuksia seurata opetusta.

Opetushallitus jakaa **valtionavustuksia** maahanmuuttajien opetukseen ja koulutukseen. Valtionavustusta vieraskielisten oppilaiden ja opiskelijoiden opetuksen tukemiseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa Opetushallitus myöntää vuosittain noin 300 opetuksen järjestäjälle hakemusten perusteella yhteensä yli 8 miljoonaa euroa suomi/ruotsi toisena kielenä - opetukseen ja muun opetuksen tukeen sekä oman äidinkielen opetukseen. Maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen kehittämiseen myönnetään vuosittain 200 000 euroa. Maahanmuuttajien aikuiskoulutukseen suunnattua avustusta jaetaan vuosittain yhteensä noin 500 000 euroa.

Koulutuksen tasa-arvon haasteet

Tasa-arvolaki velvoittaa, että oppilaitokset tekevät sekä työyhteisönä **työpaikan tasa-arvosuunnitelman että oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen tähtäävän tasa-arvosuunnitelman**. Opetushallitus julkaisi vuonna 2008 oppaan oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman laadinnan tueksi, nimeltään **Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta**. Opetushallitus teki syksyllä 2009 kyselyn tasa-arvosuunnittelun etenemisestä oppilaitoksissa.

Selkeinä haasteina opetuksessa pidetään rasististen piirteiden poistamista oppimisympäristöstä kaikilla koulutusasteilla sekä työelämässä samoin kuin tasa-arvoisen ja laadullisesti yhtenevän opetuksen takaamista kaikille lapsille.

Komitea on *suosituksessaan nro. 15* puuttunut **koulukiusaamiseen**. - **KiVa Koulu on kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma**, joka on kehitetty Turun yliopiston psykologian oppiaineen ja Oppimistukikeskuksen yhteistyönä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella. Ensimmäiset 1400 perusopetuksesta vastaavaa koulua ottivat sen käyttöön elokuussa 2009. KiVa Koulu-ohjelmaa käyttävien koulujen määrä Suomessa kasvoi elokuussa 2010, jolloin 800 uutta koulua aloitti ohjelman käytön. KiVa Koulu -ohjelmaa toteuttaville kouluille on kehitetty **laatusuositukset**, joiden avulla koulut voivat seurata ohjelman toteuttamisen astetta ja laatua omalta osaltaan. Laatusuositukset löytyvät suomenkielellä osoitteesta: http://www.kivakoulu.fi/images/stories/kiva_koulun_laatusuositukset.pdf

MOKU - Koulu yhteisöjen monikulttuurisuustaitojen kehittämisohjelma käynnistyi vuonna 2007 esi- ja perusopetuksessa 28 kunnassa. Lukiokoulutus tuli mukaan kehittämisohjelmaan vuonna 2008. Kehittämistoiminnan tarkoituksena on tukea kansallisissa opetussuunnitelman perusteissa kuvatun opetuksen arvopohjan toteutumista, koulu yhteisön monikulttuurisuustaitojen kehittämistä ja niiden vakiinnuttamista. Tavoitteen toteuttamiseksi kunnat laativat monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman, jonka toimenpiteet vakiinnutetaan osaksi koulun arkea.

MOKU-ohjelmassa toiminnan kohderyhmät ovat (opetustoimen alainen) esiopetus, perusopetus ja lukiokoulutus sekä erityisesti nivelvaiheet esiopetuksesta perusopetukseen sekä perusopetuksesta lukiokoulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuosina 2007 - 2010 koulutuksen järjestäjille valtionavustuksia monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman laatimiseen, toteuttamiseen ja vakiinnuttamiseen yhteensä 3,3 M euroa. Kehittämistoimintaan liittyi täydennyskoulutuskokonaisuus sekä kehittävä arviointi. Toiminnassa on ollut mukana yhteensä 52 kuntaa, jotka kaikki laativat oman kehittämissuunnitelmansa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi vuonna 2007 kansallisen **Kansainvälisyyskasvatus 2010** - ohjelman, jossa **ihmisoikeus-, tasa-arvo-, rauhankasvatus** sekä **kulttuurienvälinen ymmärrys** nostettiin eräksi kansainvälisyyskasvatuksen lähtökohdiksi. Ohjelman tavoitteina oli mm. sisällyttää kansainvälisyyskasvatus keskeisiin koulutus-, kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin sekä vahvistaa kansainvälisyyskasvatusta formaalissa opetuksessa, tutkimuksessa ja korkean asteen koulutuksessa. Ohjelma arvioitiin vuonna 2010. Arviointiraporttiin on koottu kansalliset kehittämiskohteet sekä onnistuneita toiminnan muotoja suvaitsevaisuuden lisäämiseksi koulutuksen ja kulttuurin keinoin.

MONESA-projekti

Vuosina 2007-2010 toteutettiin MONESA – monenlaisia ja samanlaisia -projekti, jonka tavoitteena oli tuoda evankelisluterilaisen kirkon kasvattajille ja päättäjille valmiuksia uskontodialogiin ja monikulttuurisuuteen seurakuntien toiminnassa. Samalla pyrittiin auttamaan maahanmuuttajien integroitumista paikallisiin yhteisöihin. Projektissa oli seitsemän paikallishanketta, jotka tuottivat ideoita ja innovaatioita eri taustoista tulevien lasten ja nuorten kotoutumisen tukemiseksi, kulttuurirajat ylittävien kaveri- ja ystävyysuhteiden solmimiseksi sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseksi.

MOD-koulutus

Evankelisluterilainen kirkkohallitus koordinoi MOD- eli Moninaisuus ja dialogi -koulutustoimintaa Suomessa. MOD-koulutusohjelma on kehitetty erilaisuutta ja identiteettiä koskevien ristiriitojen selvittämiseen. Se tähtää yhdenvertaisuuteen ja harjaantumiseen yhteisöllisessä monimuotoisuudessa. Se pyrkii tuomaan näkyviin sisäistetyt asenteet ja iskostuneet ennakkoluulot, jotka synnyttävät tai vahvistavat syrjiviä toimintamalleja. MOD-kursseja järjestetään eri järjestöjen, oppilaitosten ja seurakuntien toimesta eri puolilla Suomea. Vuonna 2010 järjestetyistä MOD-koulutuksista 28 prosenttia järjestettiin kirkon organisaatioissa.

Lisätietoja: www.mod.evl.fi

Elävä kirjasto

Mm. vuonna 2007 Suomessa toteutettiin laaja Kaikki erilaisia - Kaikki samanarvoisia - yhdenvertaisuuskampanja (All Different - All Equal). Kampanja saavutti kaikkiaan 26 prosenttia 15–29 -vuotiaista nuorista. Kampanjan päätyttyäkin sen toimintamuodoista jäi elämään mm. **Elävä kirjasto - menetelmä**. Kirjastotoimintaa jatkettiin mm. osana Euroopan kulttuurien välisen vuoropuhelun teemavuotta 2008. Myös kampanjan www-sivuille on ollut käyttöä syrjimättömyys-, ihmisoikeus- ja kansainvälisyyskasvatuksen voimavaraalähteenä. Myös kampanjan myötä tuotetuille peleille on ollut kysyntää kampanjan virallisen päättymisen jälkeenkin.

Elävä kirjasto on työkalu erilaisille yhdistyksille, järjestöille ja laitoksille kuten lapsi- ja nuorisjärjestöille sekä kouluille. Menetelmä on käytössä myös muualla Euroopassa.

Elävä kirjasto perustettiin YES-hankkeen puitteissa.

Oikeus päästä yleisölle tarkoitettuihin paikkoihin

Romanien ja ulkomaalaisten syrjintä

Romanit ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt ja ulkomaalaiset kohtaavat edelleen syrjintää.

Vähemmistövaltuutetun työstä suuri osa onkin juuri palveluiden tarjonnassa tapahtuvaan syrjintään puuttuminen.

Syrjintälautakunnassa esille tulleet valitusasiat ovat keskittyneet syrjintään viranomaistoiminnassa, sosiaalipalveluissa, asumispalveluissa, koulutusmahdollisuuksien ja ravintolapalvelujen tarjonnassa sekä muiden erityyppisten palvelujen tarjonnassa.

Syrjintälain 4 §:n muutoksella on pyritty helpottamaan pääsyä mm. yleisölle tarkoitettuihin paikkoihin.

Syrjintälautakunnan päätökset ja siellä käsiteltävinä olleet tapaukset 2009-2010 sisältyvät liitteeseen 11.

(Ks. tarkemmin jäljempänä 6 artiklan kohdalla: ”Syrjintälautakunnan ratkaisuja” .)

6 ARTIKLA

Tiedottaminen kansallisista oikeussuojakeinoista

Kannanotot koskien **nopeutettua turvapaikkamenettelyä** on otettu huomioon Maahanmuuttoviraston ja poliisin ohjeita muuttaessa, jotta hakijoiden oikeudet tulisivat turvatuiksi. Lainsäädännön muuttamista ei kuitenkaan ole pidetty tarpeellisena. On katsottu, että ulkomaalaislaki ja sen takaama muutoksenhakuoikeus sekä mahdollisuus tuomioistuimen määräämään täytäntöönpanon keskeyttämiseen takaavat turvapaikanhakijoiden oikeusturvan myös nopeutetussa turvapaikkamenettelyssä.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on antanut poliisia koskevan määräyksen, joka koskee ulkomaalaisen maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon vastuunjako. Määräys on annettu 6.3.2007 ja sitä on päivitetty 1.4.2008 sekä 20.5.2009. Vaatimukset maasta poistamispäätösten täytäntöönpanoon liittyvän oikeusturvan toteutumisesta edellyttävät yhdenmukaista toimintatapaa ja koordinoitua. Tästä johtuen sisäasiainministeriön määräyksellä muun muassa keskitetään vastuu kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden maasta poistamisen täytäntöönpanosta Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle.

Ulkomaalaislakia (301/2004) muutettiin vuonna 2009, kun Suomessa pantiin täytäntöön Euroopan unionin neuvoston direktiivi 2005/85/EY pakolaisaseman myöntämisestä tai poistamista koskevissa

menettelyissä jäsenvaltioissa sovellettavista vähimmäisvaatimuksista. Lain muutos tuli voimaan 1.7.2009. Lain 95 a §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle tiedotetaan turvapaikkamenettelyistä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan niissä. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa nämä tiedot hakijalle hänen tehdessään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. Tiedot voi antaa myös Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus mahdollisimman pian hakemuksen jättämisen jälkeen. Tiedot annetaan hakijan äidinkielellä tai sellaisella kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän.

Ennen ulkomaalaislain muutoksen voimaantuloa ohjeet tiedonantovelvollisuudesta sisältyivät Maahanmuuttoviraston 13.11.2008 antamiin ohjeisiin turvapaikkatutkinnasta, jotka ovat edelleen voimassa. Kun hakija jättää turvapaikkahakemuksen, hakemuksen vastaanottava poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa hakijalle Tietoa turvapaikanhakijalle -esitteen. Esite on käännetty englanniksi sekä turvapaikanhakijoiden alkuperämaissa tavallisimmin käytetyille kielille (englanti, ranska, venäjä, albania, arabia, somali, soranikurdi ja dari). Esitteessä selostetaan perusteet, joilla hakemus voidaan käsitellä nopeutetusti (hakemuksen uusiminen, turvallinen alkuperämaa, ilmeisen perusteeton hakemus). Lisäksi esitteessä kerrotaan, että Maahanmuuttoviraston päätökseen voi hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen ja että hakijalla on oikeus käyttää avustajaa turvapaikkapuhuttelussa tai valittaessaan viraston päätöksestä. Esitteessä tiedotetaan myös oikeusapua antavista tahoista.

Mahdollisten rasmin tai suvaitsemattomuuden uhrien tulee olla tietoisia mm. oikeusasiamiehen toiminnasta. **Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia on aktiivisesti kehittänyt tiedottamista.** Kanslian verkkosivut ja oikeusasiamiehen toiminnasta kertovat esitteet, joihin sisältyy kantelulomake ja ohjeet kantelun tekemiseksi, on uusittu, ja ne ovat saatavilla suomen ja ruotsin ohella saameksi, englanniksi, saksaksi, ranskaksi, venäjäksi, viroksi ja viittomakielellä (www.eduskunta.fi). Kanteluiden käsittelykieli on kuitenkin joko suomi tai ruotsi. Käytännössä myös mm. englanninkielisiä kanteluita on tutkittu.

Viranomaisten toimenpiteet

Ihmisoikeuksien kunnioittamisen varmistamiseksi erityistä huomiota kiinnitetään paitsi poliisihenkilöstöön myös poliisivankiloiden henkilöstöön, jolle järjestetään vuosittain täydennyskoulutusta. Vaikka poliisin henkilöstö ei luonnollisesti olekaan lääkintähenkilöstöä, sitä koulutetaan periaatteessa havainnoimaan asianmukaisesti vankien terveydentilaa sekä mahdollisia merkkejä kidutuksen seurauksista.

Poliisi kerää tietoja Suomessa tehtyjen rikosten rasistisista taustamotiiveista ja tilastoi niitä, mutta syyttäjä- ja tuomioistuinlaitos eivät ole tehneet tätä järjestelmällisesti. Vuoden 2004 alusta lukien, rikoslain muutosten tultua voimaan, tuomioistuimet ovat kuitenkin koonneet tilastoja rasistisista motiiveista, jotka on katsottu rikoslaissa tarkoitetuiksi rangaistuksen koventamisperusteiksi. Näiden tapausten vähäinen määrä tilastoissa johtuu osittain siitä, että joissakin tapauksissa, joissa tuomioistuin on soveltanut rangaistuksen koventamisperusteita, kyseinen säännös on saatettu jättää pois tuomiolauselmaasta, eivätkä nämä tapaukset näin ollen näy tilastoissa. Rangaistuksen koventamisperuste voi tulla sovellettavaksi lähes minkä tahansa rikoksen yhteydessä, kunhan rikoksen taustalla on ollut rasistinen motiivi.

.

Valtakunnansyyttäjän ratkaisut

Valtakunnansyyttäjä on vuosina 2008-2010 tehnyt useita syrjintää koskevia ratkaisuja.

Valtakunnansyyttäjä on vuosina 2007 – 2010 tehnyt muun muassa seuraavat rotusyrjintää koskevat ratkaisut:

15.10.2007 Apulaisvaltakunnansyyttäjä päätti nostaa syytteen kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, koska epäilty oli kirjoittamassaan kirjassa todennut, että tiettyihin kansanryhmiin tulisi kohdistaa suoria toimenpiteitä heidän poistamiseksi maasta. Lisäksi kirjassa oli pidetty kolmannessa valtakunnassa juutalaisiin, romaneihin ja eräisiin muihin kansanryhmiin toimeenpantua joukkotuhontaa hyväksyttävänä ja toivottuna toimenpiteenä. Kirjan lausunnot olivat mainittuja ihmisryhmiä panettelevia ja solvaavia, koska niissä esitettiin kysymyksessä olevat ihmiset kohteina, joihin syrjivä kohtelu ja äärimmäiset väkivaltatoimet ovat sallittuja ja myös toivottuja.

12.4.2010 Apulaisvaltakunnansyyttäjä määräsi syytteen nostettavaksi kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, koska epäilty oli internet –sivuston avulla markkinoinut ja levittänyt ns. White Power – musiikkia sisältäviä cd –levyjä. Musiikin sanoituksissa väitettiin maahanmuuttajien levittävän tartuntatauteja ja kutsuttiin näihin ryhmiin kuuluvia ihmisiä rumiksi, haiseviksi ja likaisiksi. Lisäksi sanoituksissa toivottiin kristalliyön tapahtumien toistuvan, millä viitattiin kansallissosialistisen Saksan tiettyinä yönä toimeenpanemiin juutalaisvainoihin, esitettiin juutalaisten, pakolaisten ja tummaihoisten ihmisten tuho toivottavana tapahtumana ja kehoitettiin väkivaltaiseen taisteluun näitä kansanryhmiä sekä seksuaalista vähemmistöryhmää vastaan.

Tuomioistuinten oikeuskäytäntö

Ensimmäisessä oikeusasteessa rasismista tai muukalaisvihasta tuomittuja ja rangaistusmääräyksen saaneita oli vuonna 2009 kaikkiaan 19 tapausta. Näistä miehiä oli 14 ja naisia 5. Rangaistuksina oli vankeutta, yhdyskuntapalvelua, ehdotonta vankeutta, ehdollista vankeutta tai sakkoja.

Päärikoksen rikosryhmät olivat omaisuusrikoksissa varkaus ja vahingonteko, henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa törkeä pahoinpitely, tappeluun osallistuminen, pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. – Liitteenä 8 on rasismista ja muukalaisvihasta tuomioistuimissa tuomittuja koskevat tilastotiedot 2007-2009.

Vähemmistövaltuutetun ratkaisuja

Vuosina 2008-2010 on vähemmistövaltuutetun toimistossa käsitelty lukuisia asiakastapauksia.

Yleisin asiakkaalle annettu vastaus koostui neuvonnasta sekä valtuutetun kannanotosta käsiteltävään asiaan. Näiden perusteella asiakas on voinut sitten itse harkita jatkotoimia. Neuvonnan lisäksi osa yhteydenotoista johti selvityspyynnön ja myöhemmin kannanoton lähettämiseen toiselle osapuolelle tai vastuulliselle viranomaiselle. Osa tapauksista vietiin valtuutetun toimesta eteenpäin joko esitutkintaan, valtakunnansyyttäjän syyteharkintaan tai ohjattiin oikeudelliselle avustajalle. Valtuutettu vei useita asioita syrjintälautakunnan käsiteltäväksi ja neuvoi lisäksi useita henkilöitä asian vireillepanossa syrjintälautakunnassa.

Liitteenä 12 on taulukko Vähemmistövaltuutetun asiakaskontakteista vuosilta 2007-2010. Vähemmistövaltuutetun englanninkielinen raportti vuodelta 2009 on luettavissa ja ladattavissa osoitteessa

[http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/VV_Vuosikertomus_englanti/\\$file/VV_Vuosikertomus_englanti.pdf](http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/VV_Vuosikertomus_englanti/$file/VV_Vuosikertomus_englanti.pdf)

Syrjintälautakunnan ratkaisuja

Syrjintälautakunnassa tuli vireille 2009-2010 yhteensä 35 hakemusta. Ratkaisuja tehtiin lautakunnassa 17 ja puheenjohtajan päätöksellä ratkaisiin 18 asiaa (liite 11). Hakemukset ovat käsitelleet syrjintää viranomaistoiminnassa, sosiaalipalveluissa, asumispalveluissa, koulutusmahdollisuuksien ja ravintolapalvelujen tarjonnassa sekä erityyppisten palvelujen tarjonnassa. Suurimmassa osassa hakemuksia on esitetty väite viranomaisen syrjivästä toiminnasta.

Oikeuskanslerinviraston ratkaisut

Perustuslain mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Käytännössä velvoite otetaan huomioon kaikilla oikeuskanslerin tehtäväalueilla, sekä valtioneuvoston valvontaa koskevissa asioissa että kanteluasioissa ja harkittaessa asioiden ottamista oma-aloitteisesti tutkittaviksi.

Kysymys perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamisesta nousee esille säädösehdotuksia koskevien valtioneuvoston yleisistunnon ja tasavallan presidentin esittelyn esittelylistojen tarkastuksen yhteydessä. Tällöin tulee punnittavaksi, miten perusoikeussäännöksissä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa asetetut velvoitteet on otettu huomioon säädösvalmistelussa ja miten se ilmenee säädösehdotuksissa. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontaa valtioneuvostossa toteutetaan myös antamalla lausuntoja oikeudellisista kysymyksistä. Oikeuskansleri on vuonna 2009 antanut lausunnon kahdesta eri ulkomaalaislain muutosehdotuksesta (OKV/28/20/2009 ja OKV/34/20/2009). Ehdotukset liittyivät muun muassa turvapaikanhakijan työnteko-oikeuden sitomiseen henkilöllisyyden selvittämiseen sekä perheen yhdistämistä ja kansainvälistä suojelua hakevan henkilön työnteko-oikeuteen. Lisäksi lausunto on annettu yleisistä suosituksista yhdenvertaisuussuunnitelman sisällöksi (OKV/46/20/2009).

Oikeuskanslerinviraston diaaritietojen perusteella rasismia tai syrjintää koskevat kantelut ovat harvinaisia. Tämän tyyppisiä kanteluita ei kuitenkaan kirjata erillisenä asiaryhmänä ja usein mahdolliset väitteet liittyvät muuhun virheelliseen tai puutteelliseen viranomaistoimintaan kohdistuviin moitteisiin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut ja toiminta

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista tutkiessaan oikeusasiamiehelle saapuneita kanteluita sekä tehdessään tarkastuksia. Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies voi ottaa esimerkiksi ulkomaalaisiin tai vähemmistöihin liittyviä kysymyksiä tutkittavaksi omana aloitteena.

Yhdenvertaisen kohtelun edistäminen ja syrjinnän vastustaminen sekä tähän olennaisesti liittyvä vähemmistöoikeuksien toteutumisen seuranta kuuluvat siten keskeisesti eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvontaan.

Liitteenä 13 on selostus eduskunnan oikeusasiamiehen toiminnasta 2010-2011.

Ihmisoikeus-instituutti

Eduskunta on hyväksynyt eduskunnan oikeusasiamiestä koskevan lain muutoksen (535/2011), jolla perustetaan ihmisoikeuskeskus eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen. Ihmisoikeuskeskuksen on tarkoitus olla Pariisin periaatteiden mukainen kansallinen ihmisoikeusinstituutio. Lakimuutos tulee voimaan 1.1.2012.

Etnisten suhteiden neuvottelukunta

Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) tarkoituksena on viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja eduskunnassa olevien puolueiden sekä maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen välisen vuoropuhelun kehittäminen valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Valtioneuvosto asetti neuvottelukunnan uudelleen toimikaudeksi 2008-2011. Edustajat on valittu hakumenettelyn kautta valittujen järjestöjen asettamista maahanmuuttajiin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvista ehdokkaista. Valtakunnallisen neuvottelukunnan lisäksi on toiminut neljä alueellista neuvottelukuntaa sekä eri asiakokonaisuuksia käsitteleviä työryhmiä.

Neuvottelukuntaa säätelevää asetusta muutettiin keväällä 2011 ja uusi asetus (298/2011) tuli voimaan 1.5.2011. Seuraava neuvottelukunta asetetaan neljäksi vuodeksi, ja alueellisten neuvottelukuntien lukumäärä nousee neljästä seitsemään.

Lisäksi uudessa, 1.5.2011 voimaantulleessa, neuvottelukunnan toimintaa säätelevässä asetuksessa (298/2011) on neuvottelukunnan tehtäviin lisätty hyvien etnisten suhteiden ja yhdenvertaisuuden edistämisen lisäksi etnisen syrjimättömyyden edistäminen. Neuvottelukunnan tehtäviin on lisätty myös **maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen osallistumismahdollisuuksien edistäminen**. Lisäksi ETNO jatkaa maahanmuuttajien järjestötoiminnan edistämistä.

Etnisten suhteiden neuvottelukunnassa on toiminut toimikaudella 2005-2008 **Rasismmin vastainen työ -työryhmä**, jonka tehtävänä on ollut toimintamallien kehittäminen etnisten suhteiden seuraamisessa, kielteisiin ilmiöihin ja tapahtumiin puuttumisessa ja hyvien käytäntöjen levittämisessä. Työryhmän vastuulla oli valmistella ehdotus rasististen tapahtumien ja ilmiöiden käsittelemisestä ja niihin puuttumisesta sekä Hyvän tahdon lähettiläs -toiminta.

Hyvän tahdon lähettiläs -toiminta on jatkunut myös toimikaudella 2008-2011. Neuvottelukunta nimeää hyvän tahdon lähettiläiksi henkilöitä, jotka ovat omassa elämässään ja työssään edistäneet

rasismista ja syrjinnästä vapaan yhteiskunnan kehittymistä. Toiminnan avulla pyritään saamaan julkisuutta rasismiin vastaiselle työlle ja nostamaan syrjintäkysymyksiä esille. Toimikaudella 2008-2011 on nimetty kolme uutta hyvän tahdon lähettilästä, ja heitä on nyt yhteensä 14.

Neuvottelukunta aloitti myös **Meistä on moneksi -kampanjan** vuonna 2011, jonka tarkoitus on herättää ihmisiä pohtimaan, miten paljon muunkin kuin etnisyyden, uskonnon ja kansalaisuuden määrittämiä ihmiset ovat.

Neuvottelukunta toteutti maaliskuussa 2011 yhteistyössä vähemmistövaltuutetun toimiston ja Ihmisoikeusliitto ry:n kanssa tilaisuuden, jossa puolueet allekirjoittivat **Euroopan poliittisten puolueiden peruskirjan rasismista vapaan yhteiskunnan puolesta**. Kaikki eduskuntapuolueet allekirjoittivat peruskirjan.

Etnisten suhteiden neuvottelukunnan prioriteetteihin on sekä toimikaudella 2005-2008 että 2008-2011 kuulunut **syrjinnän poistaminen rekrytoinnista ja työyhteisöistä**. ETNO on tehnyt työtä tämän saavuttamiseksi muun muassa järjestämällä seminaareja työnantajille ja kunnille. Näin ETNO on pyrkinyt vaikuttamaan asenteisiin.

7 ARTIKLA

A. OPETUS JA KOULUTUS

Ihmisoikeuskoulutus ja -kasvatus

Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009 (www.formin.finland.fi/ihmisoikeudet) sisältää ohjeistusta ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi Suomessa. Julkinen valta vastaa kansainvälisten velvoitteiden mukaisen ihmisoikeuskasvatuksen järjestämisestä. Näin ollen julkisen vallan tulee mahdollistaa erityyppisillä tukitoimilla ihmisoikeuskasvatuksen saatavuus. Ihmisoikeuskasvatus ulottuu yhteiskunnan kaikkiin aloihin, niin päiväkoteihin ja koululaitokseen kuin tarpeeseen turvata eri ammattikuntien ihmisoikeusosaaminen, joista varsinaisen kasvatus- ja opetushenkilöstön lisäksi muun muassa poliiseilla, rajavartijoilla, oikeuslaitoksen ja valtion sekä kuntien virkamiehillä on keskeinen rooli.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin tehtiin muutos 18.6.2010 siten, että opetuksen arvopohjaa koskevaan kohtaan lisättiin lause ”ihmisoikeuksia määrittäviä keskeisiä asiakirjoja ovat YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus, Lapsen oikeuksien sopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus.” Samalla lisättiin perusopetuksessa elämäkatsomustiedon ja historian opetussuunnitelmaosuuksiin sekä lukiossa elämäkatsomustiedon, filosofian ja historian osuuksiin

velvoite käsitellä aiempaa selkeämmin ihmisoikeuksia ja toisaalta ihmisoikeusrikkoksia kuten holokaustia sekä perehdyttää oppilaat ihmisoikeuksia määrittäviin keskeisiin asiakirjoihin.

Opettajien koulutus

Opetushenkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa monikulttuurisuutta käsittelevät opintokokonaisuudet ovat selvästi yleistyneet. Omana kokonaisuutenaan opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut taloudellisesti ns. **Specima-koulutusta**, joka on tarjonnut monipuolisia kouluttautumismahdollisuuksia kulttuuri- ja kielitietoudessa, monikulttuurisen pedagogiikan ja ohjauksen kehittämisessä sekä maahanmuuttajataustaisten opettajien pätevytyksessä opetustehtäviin. Specima-koulutuksen hankkeet on opettajien ohella suunnattu opettajankouluttajille, mentoreille ja työpaikkaohjaajille. Omana kokonaisuutenaan ministeriö on osoittanut taloudellista tukea eri uskontojen opettajankoulutuksen tarjontaan Helsingin yliopistossa.

Keskeisenä **kehittämishaasteena** on edelleen **maahanmuuttajataustaisten oppilaiden parissa työskentelevän opetushenkilöstön kelpoisuustilanne**, joka on selvästi heikompi kuin muissa opetustehtävissä toimivilla. Opettajankoulutustarpeita on mm. oppilaan oman äidinkielen, suomi/ruotsi toisena kielenä ja muiden uskontojen opettajaryhmien osalta.

Opetushallituksen julkaiseman **Opettajat Suomessa 2010 -raportin** mukaan maahanmuuttajataustaisten opetuksessa on keskimääräistä enemmän epäpäteviä opettajia.

Opetushallitus on opetustoimen täydennyskoulutuksen kautta tukenut hankkeita, joissa opetustoimen henkilöstö on saanut koulutusta maahanmuuttajia koskevissa asioissa. Vuonna 2009 rahoitettiin 670 000 eurolla 13 hanketta, joihin osallistui noin 1 800 henkilöä. Vuonna 2010 rahoitettiin 620 000 eurolla 10 hanketta, joihin osallistui noin 1 300 henkilöä. Koulutuksia järjestetään sekä suomen että ruotsin kielellä.

Ihmiskaupan tunnistamiskoulutus ja -ohjeistus

Eri viranomaisten henkilöstöä koulutetaan tunnistamaan ja käsittelemään ihmiskaupan uhreja **ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman mukaisesti**. Säännöllistä ihmiskauppa-aiheista koulutusta henkilöstölleen antavat muun muassa ulkoasiainministeriö, rajavartiolaitos, poliisi, Maahanmuuttovirasto ja turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset. Toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa seuranneen ohjausryhmän alaisuuteen asetettiin moniammatillinen yhteistyöryhmä käsittelemään tunnistamiskoulutusta ja -ohjeistusta. Yhteistyöryhmä järjesti useita koulutustilaisuuksia eri puolella maata ja kehitti monikielisen verkkosivuston (www.ihmiskauppa.fi, www.människohandel.fi, www.humantrafficking.fi), joka avattiin toukokuussa 2010. Verkkosivuilla on

muun muassa eri viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kouluttajien käytettävissä koulutusmateriaalia ja ohjeistusta uhrien tunnistamisen kehittämiseksi.

Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa seurannut ohjausryhmä jätti keväällä 2011 raporttinsa, joka sisältää suosituksia myös ihmiskauppaa koskevan koulutuksen järjestämiseksi ja kehittämiseksi edelleen. Koulutuksia koskevia suosituksia ovat valtakunnallisen ihmiskauppakoulutuskoordinaattoriverkoston luominen, valmiin materiaalin ja koulutuspakettien tuottaminen, rikosoikeudellisen osaamisen lisääminen koulutuksissa, ihmiskauppakoulutuksen järjestäminen asianajajille sekä eri alojen yrityksille yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa laadittava ihmiskauppa-aiheinen koulutus- ja perehdyttämissuunnitelma ja sen toteuttaminen.

Rajavartiolaitoksen koulutuksessa erityistä huomiota kiinnitetään toimenpiteiden kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksiin ja ihmisoikeuksiin. Raja- ja merivartiokoulun koulutusohjelmissa ihmis- ja perusoikeudet (mukaan lukien kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kieltä) ovat pakollinen osa opintoja. Lisäksi esim. rajavartijoiden koulutuksessa pyritään antamaan kattava kuva ihmiskaupan eri muodoista ja tunnusmerkeistä sekä riski-indikaattoreista, jotka helpottavat ihmiskaupan uhrien tunnistamista.

Vähemmistövaltuutettu on laatinut laajan raportin ihmiskaupasta 2010 Suomessa. Raportissa evaluoidaan ihmiskauppatilannetta ja uhrien asemaa. Englanninkielinen raportti on vähemmistövaltuutetun internetsivuilla

www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/Ihmiskaupparaportti%202010_englanti_netiversio/

Romanien koulutuskysymykset

Komitea suosittaa (*suositus 18*) lisäämään romaniyhteisöihin kuuluvien koulutustasoa mm. parantamalla tietoisuutta romanilasten mahdollisuudesta saada opetusta äidinkielellään.

Romaneilla ei ole säädöksistä johtuvia rajoituksia koulutukseen pääsyn suhteen. Romanit on huomioitu aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa, esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen sekä aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelman perusteissa. Romanien koulutukseen pääsyä vaikeuttavat kuitenkin välilliset seikat, kuten keskimäärin pääväestöä heikompi taloudellinen asema, jolloin esimerkiksi toisen asteen maksulliseen oppimateriaaliin ei aina ole varaa.

Lapsiasiavaltuutetun teettämän selvityksen mukaan **romanilapsista** noin viidennes oli kohdannut vakavaa ja toistuvaa, päivittäistä tai viikoittaista, **koulukiusaamista**. Opetushallitus on hallinnoinut vuodesta 2008 lähtien romanioppilaiden perusopetuksen kehittämistoimintaa, jossa on mukana noin 30 kuntaa. Kehittämistoiminnan painopisteinä ovat olleet suvaitsevaisuus, syrjimättömyys ja koulukiusaamisen torjunta sekä romaniperheiden ja koulun välinen yhteistyö. Opetushallitus on

järjestänyt seminaareja romanivanhemmille. KiVa-koulun ohjeita koulukiusaamistilanteiden tunnistamiseksi on myös jaettu romanihuoltajille.

Suomen ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman **painopisteet ovat mm. romanilasten ja -nuorten osallistuminen varhaiskasvatukseen ja koulutukseen** sekä aikuisen romaniväestön ammatillinen koulutus ja sijoittuminen työmarkkinoille.

Opetushallituksen koordinoiman **romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen** (alkanut vuonna 2008) kehittämistoiminnan **arvopohjana** on yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja kulttuurinen monimuotoisuus. Kehittämistoiminnan tavoite on tukea kansallisissa opetussuunnitelman perusteissa kuvatun opetuksen arvopohjan toteutumista, huomioida perusopetuksessa olevien romanioppilaiden kieli- ja kulttuuriaspektit sekä vakiinnuttaa kehittämistoiminnassa syntyneet toimintatavat osaksi koulun/kunnan arkea.

B. KULTTUURI

Vähemmistökielten ja -kulttuurien tukeminen

Vähemmistökielten ja -kulttuurien tukemishankkeet ovat komitean suositusten (*suositukset nro:t 18 ja 19*) mukaisia.

Oman kulttuurin sisäistämisen ja tuntemisen tärkeänä tekijänä on oman äidinkielen hallinta. Suomessa kouluissa järjestettävässä opetuksessa käytettävä kieli voi olla suomen tai ruotsin kielen lisäksi myös **saame, romani tai viittomakieli**. Saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus tulee antaa pääosin saamen kielellä. Perusopetuslain mukaan **kuulovammaisille** tulee tarvittaessa antaa opetusta myös **viittomakielellä**.

Nuorisotyön määrärahoista tuetaan myös **Karjalan kielen** kielipesätoimintaa. Karjalan kielellä on Suomessa vähemmistökielen asema.

Hallitus on vuonna 2010 toimittanut Euroopan neuvostolle **neljännen määräaikaishavaintensa alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta**. Raportissa selostetaan seikkaperäisesti vähemmistökielten ja kulttuurien tukemisesta Suomessa.

Saame

Opetus- ja kulttuuriministeriö on säätänyt asetuksella **vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa** myönnettävän valtionavustuksen perusteista (1777/2009). Jos oppilaitoksessa ei järjestetä perusopetuslain mukaista äidinkielen opetusta saamenkielisille, voidaan erillistä avustusta myöntää ko. asetuksen mukaan *oman äidinkielen opetuksen järjestämistä varten*.

Vuonna 2009 erillistä, korvamerkittyä valtionavustusta oli varattu vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävää opetusta varten yhteensä noin **6 M euroa** ja vuosina 2010 ja 2011 yhteensä noin **12 M euroa**, eli tilanne on parantunut rahoituksenkin osalta merkittävästi vuoden 2010 alusta lähtien.

Opetus- ja kulttuuriministeriön **Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2007-2012** tuetaan **saamenkielisten** oppilaiden mahdollisuuksia osallistua esi- ja perusopetukseen sekä lukiokoulutukseen omalla äidinkielellään

Opetushallitus myöntää saamelaiskäräjille **saamen kielen ja saamenkielisen oppimateriaalien tuottamiseen vuosittain valtionavustusta**. Valtionavustuksen määrä on ollut pitkään 258 000 euroa vuodessa. Vuonna 2011 määräraha on 290 000 euroa. Opetushallitus saa määrärahan vuosittain budjetissaan ja myöntää sen Saamelaiskäräjille, joka vastaa oppimateriaalituotannosta. Määrärahalla on tuotettu perusoppikirjoja ja erilaisia lukemistoja. Tuotetut saamenkieliset oppikirjat ovat kouluille ilmaisia.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmamäärärahoista on tuettu vuosina 2009-2010 **saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoimintaa**. Vuoden 2011 talousarviosta on myönnetty 350 000 kielipesätoimintaan sekä 100 000 euroa **saamen kielitaitoa tukevaan kerhotoimintaan**.

Romani

Valtionavustus romanioppilaiden perusopetuksen kehittämistoimintaan on 600 000 euroa vuosille 2009 – 2010. Vuosille 2010-2011 valtionavustus on 650 000. Vuosina 2008 – 2010 valtionavustuksen piirissä oli yhteensä 31 kuntaa. Vaikka kuntien lukumäärä on pieni, se kohdentuu melko tarkasti kuntiin, joissa asuu paljon romaneja. Arviolta noin **80 % kaikista perusopetusikäisistä romanioppilaista** on mukana kehittämistoiminnassa. Valtionavustusta saavissa romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen kehittämiskunnissa on mukana runsas 1000 perusopetusikäistä lasta. Kaiken kaikkiaan oppivelvollisuusikäisiä romanilapsia on Suomessa noin 1200 – 1500. **Koulupudokkaiden määrä** on viime vuosina ollut hyvin pieni, **arviolta joitakin kymmeniä oppilaita**. - Koska Suomessa tilastointi etnisen taustan perusteella on mahdotonta, ovat romaneja koskevat tilastotiedot sen vuoksi puutteellisia,

Romanikielen opetuksen kehittämistä edistää syksyllä 2010 Helsingin yliopistossa käynnistynyt romanikielen opetus. Yliopisto on laatinut **romanikielen opintojen opintosuunnitelmat**. Suunnitelman laadinnassa otettiin huomioon opettajankoulutuksen järjestelyt. Opetus- ja kulttuuriministeriö on suunnannut Helsingin yliopistolle erillisrahoituksen koulutuksen käynnistysvaiheeseen.

Erityistä valtionavustusta saavissa kunnissa tavallisille **perusopetuksen opettajille** on tarjottu **romanikulttuuriin liittyvää täydennyskoulutusta**.

Helsingin yliopisto koordinoi Euroopan Neuvoston vetämää *European Language portfolio* -hanketta, jossa eri ikäisille romanioppilaille tehdään **romanikielen portfolioa**. Opetushallitus tuottaa romanioppilaille **oppimateriaalia**, johon kuuluu sanakirjoja, kielioppioppaita ja virikeaineistoa. Romanikielen lukemisto (tarinakirja) on tekeillä

Opetushallitus koordinoi Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella **romanien kielipesätoimintaa**. Romanikieli on Unescon kuolevien kielien luettelossa ja kieli on vakavasti uhanalainen. Suomessa on toistaiseksi romanikielen taitajia mutta keski-ikä nousee nopeasti. Tällä hetkellä toiminnassa on 13 kielipesää. Kielipesät ovat tarkoitettu lapsille, nuorille ja aikuisille. Kielen harjoittelu ja käyttö on suullista.

Opetushallitus järjestää myös kerran vuodessa romanikielen **kesäkoulun**, johon osallistuu romanikielen opettajia ja romaniperheitä. Kesäkoulujen opetus on eriytetty romanikielen osaamisen tason mukaan. Opetushallitus tukee myös **vankiloissa annettavaa koulutusta romanivangeille**. Opetushallituksen rahoittama koulutus on sisältänyt romanikielen opetuksen lisäksi myös **yleissivistävää koulutusta**.

Kulttuurien tukeminen

Saamen kieltä ja kulttuuria voi opiskella kolmessa Suomen yliopistossa: **Oulun, Helsingin ja Lapin yliopistoissa**. Oulun yliopiston **Giellagas-instituutilla** on valtakunnallinen erityistehtävä saamen kielen ja kulttuurin korkean asteen opetuksessa ja tutkimuksessa. Norjan Koutokeinossa (Guovdageaidnu) sijaitseva **saamelainen korkeakoulu Sámi allaskuvla** on Pohjoismaiden ainoa korkeakoulu, jossa opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon pääkielenä on saamen kieli. *Sámi allaskuvla* kouluttaa mm. saamenkielisiä opettajia ja ottaa opiskelijoita myös naapurimaista Suomesta, Ruotsista ja Venäjältä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2009 lähtien tukenut hanketta, jonka tavoitteena on perustaa saamelaiskäräjien yhteyteen erityinen **Saamelaisnuorten neuvosto**. Neuvosto perustettiin vuoden 2011 alkupuolella. Nuorisoneuvosto on yksi saamelaiskäräjien lautakunnista.

Saamenkielisen kulttuurin tukemiseen on viime vuosina osoitettu 205 000 euron määräraha valtion talousarviosta. Tämän lisäksi saamelaiskäräjille on myönnetty vuosittain erillinen 35 000 euron määräraha **kansainväliseen saamelaiskulttuuriyhteistyöhön**, kuten pohjoismaisten saamelaisaitejärjestöjen sekä Saamelaisneuvoston Suomen jaoston ja sen kansallisen jäsenjärjestön toiminnan tukemiseen.

Inariin ollaan rakentamassa **saamelaiskulttuurikeskusta**, johon tulee saamelaiskäräjien toimitilojen lisäksi tiloja kulttuurille ja koulutukselle. Tiloihin suunnitelluista kulttuuritoiminnoista opetus- ja

kulttuuriministeriö tukee jo **lastenkulttuuria, elokuva- ja musiikkitoimintaa**. Ministeriö on rahoittanut saamelaiskäräjien **lastenkulttuurikeskushanketta**, jonka tavoite on turvata saamen kielen ja kulttuurin säilyminen panostamalla lapsiin ja nuoriin vuosittain noin 30 000 euroa vuodesta 2004 lähtien. Alkuperäiskansojen elokuvakeskusta on tuettu vuodesta 2006 lähtien 6000–36 000 eurolla vuodessa. Toiminta tukee saamen kieltä ja kulttuuria, mutta sillä on myös **työllistävä vaikutus** tulevaisuudessa (elokuva- ja televisiotuotannot), koska alueella annetaan elokuvakoulutusta. Saamelaiskäräjät on myös käynnistänyt **saamelaismusiikkikeskuksen** toiminnan vuonna 2008 ministeriön 30 000 euron tuen turvin. Tukemalla saamelaista musiikkiharrastamista turvataan myös saamelaislapsille ja nuorille mahdollisuus laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin.

Vähemmistökielten ja -kulttuurien tukeminen Suomen evankelisluterilaisen kirkon puitteissa

Oulun hiippakunnan tuomiokapituliin perustettiin vuonna 2008 **saamelaistyön sihteerin virka**. Saamelaistyön sihteerin keskeisiä tehtäviä ovat muun muassa saamelaisten kirkollisen työn ja erilaisten hankkeiden koordinointi. Saamelaistyön sihteeri huolehtii saamenkielisistä kirkollisista kirjoista ja materiaalista sekä osallistuu tarvittaessa saamelaisen kirkollisen työn toteutukseen erityisesti saamelaisalueen ulkopuolella. Viranhaltijalla on myös tärkeä rooli Barentsin alueen saamelaisten kirkollisten yhteyksien hoitamisessa.

Marraskuussa 2010 julkaistiin Lapsen Raamattu inarinsaamen kielellä. Lapsen Raamatun painattamisesta vastasi Lasten Keskus.

Kirkkohallitus julkaisi elokuussa 2010 **romanikielisen** katekismuksen, Katekismoksen. Katekismuksen kääntäminen romanikielelle tuli ajankohtaiseksi romanien keskuudessa tapahtuvan kirkollisen työn vuoksi ja romanien oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseksi. **Kansalliskielten lisäksi katekismuksia on julkaistu nyt yhdeksällä eri kielellä**. Katekismuksia käytetään mm. seurakuntien rippikoulu- ja kasteopetuksessa.

Rasismien ja muukalaisvihan vastaisen toiminnan tukeminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee vuosittain useita eri hankkeita, joiden tarkoituksena on rasismien vähentäminen ja suvaitsevaisuuden edistäminen. Rasismien ja muukalaisvihan vastaisia hankkeita on tuettu erityisesti nuorisotyön, liikunnan ja kulttuurin alueilla. Tuki on ollut viime vuosina kasvamaan päin. Vähemmistöihin kuuluviin nuoriin kohdistuvan syrjinnän vastustaminen on keskeisellä sijalla myös Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosille 2007-2011.

Taiteen ja kulttuurin alueella etnisiin ryhmiin kuuluvien henkilöiden osallistumista sekä taiteen yleisönä että tekijöinä on parannettu **Taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelman avulla.**

Rasismien ja muukalaisvihan vastaisen toiminnan tukemista ja erityyppisiä ohjelmia ja projekteja on selostettu edellä mm. YES-projektien kohdalla sekä liitteessä 4 Durbanin toimintaohjelman täytäntöönpanosta.

C.TIEDOTUS

Perustietoa jakamalla kaikille maahanmuuttajille suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä, lainsäädännöstä, palvelujärjestelmästä sekä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista edistetään kotoutumisen käynnistymistä ja vaikutetaan samalla ennaltaehkäisevästi sekä lähisuhteissa että maahanmuuttajayhteisöissä ilmenevien väkivallan eri muotojen, kuten kunniaan liittyvän väkivallan, pakkoavioliittojen ja tyttöjen ympärileikkausten vähentämiseen.

Joukkotiedotusvälineet

Joukkotiedotusvälineet kansallisella tasolla uutisoivat nykyisin usein rasismista ja sen lieveilmiöistä. Vähemmistöryhmiä koskevia, heidän tekemiään ohjelmia tai vähemmistökielillä toteutettuja ohjelmia on viime aikoina ollut suhteellisen runsaasti niin radio- kuin televisio-ohjelmistoissa kuten esim. saamen- tai romanikieliset uutiset ja muut ohjelmat.

Ihmisoikeussopimukset ja niistä tiedottaminen

Kansalaisjärjestöjen tekemien kyselytutkimusten mukaan kansalaisten tietoisuus ihmisoikeussopimuksista on puutteellinen ja esimerkiksi kouluissa tulisi perusteellisemmin jakaa tietoa kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista, niiden merkityksestä ja siitä, mitä yksittäinen henkilö voi tehdä ihmisoikeuksien parantamiseksi. Uusiin opetusohjelmiin opetuksen kaikilla asteilla, esi-, perus- ja lukio-opetuksessa sekä ammattiopetuksessa kuten myös viranomaisten koulutuksissa on sisällytetty ihmisoikeudet.

Suomessa julkaistiin vuonna 2010 **lapsen oikeuksia koskeva kansallinen viestintästrategia.**

Kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyö on välttämätöntä tietoisuuden lisäämiseksi ihmisoikeuksista erityisesti, koska kansalaisten ihmisoikeustietoisuus on kasvussa. Tiedotusvälineet julkaisevat aiempaa enemmän kirjoituksia ja ohjelmia, jotka liittyvät tavalla tai toisella kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, ihmisoikeuksiin jokapäiväisessä elämässä tai sopimusloukkauksiin. Erityisen tarkasti media seuraa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Suomea koskevaa oikeuskäytäntöä.

Ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanotoimista erityisesti määräaikaisraporttien ja kansainvälisten valvontaelinten niiden perusteella antamista suosituksista ja päätelmistä tiedottamisesta huolehtii ulkoasiainministeriö. Suosituksista tiedotetaan lehdistötiedotteella ja joissain tapauksissa järjestetään

myös lehdistötilaisuus. Suositukset ja kommentit toimitetaan jakeluun laajasti valtionhallinnon, eduskunnan, tuomioistuinlaitoksen sekä paikallishallinnon piirissä. Lisäksi ministeriö julkaisee suositukset ja määräaikaikaisraportit sekä muuta ihmisoikeussopimukseen liittyvää ajankohtaista tietoa ihmisoikeuksia koskevilla verkkosivuillaan⁴, joita päivitetään säännöllisesti .

Suomi julkaisee kaikki kansainvälisoikeudelliset ja ihmisoikeussopimukset sopimussarjassaan, kun ne ovat tulleet Suomea velvoittaviksi.

LIITTEET

Liite 1: Oleskelulupahakemukset ja -päätökset 2008-2010

Liite 2: Yhdenvertaisuuslain muutokset

Liite 3: Turvapaikanhakijatilastot 2006-2010

Liite 4: Durbanin julistuksen ja toimintaohjelman toimeenpano ja seuranta sekä syrjintää Suomessa koskeva seurantaraportti ja toimintaohjelma 2010-2013.

Liite 5: Rikoslain muutokset

Liite 6: Raportoidut rasistiset rikokset poliisin tietokannassa 2007-2010

Liite 7: Syyteharkinnassa ratkaistut kiihottaminen kansanryhmää vastaan- ja syrjintäasiat koko maassa 1.9.2007-14.4.2011

Liite 8: Tuomioistuinten tuomiot kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja syrjinnästä 2009-2011

Liite 9: Vankitilastot ulkomaalaisista vangeista

Liite 10: Asunnottomat Suomessa 1987-2009; tilastot

Liite 11: Syrjintälautakuntaan vireille tulleet asiat ja ratkaisut 2009-2010

Liite 12: Vähemmistövaltuutetun asiakaskontaktit 2007-2010

Liite 13: Selostus eduskunnan oikeusasiamiehen toiminnasta 2010-2011

Lainsäädäntö:

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) muutokset (sisältyvät liitteeseen 2):

4 § (978/2007), 21 § (978/2007), 7 § (690/2008) ja 2 § (84/2009).

Laki rikoslain (19.12.1889/39) muuttamisesta (511/2011) (sisältyy liitteeseen 5):

6 luku 5 § 1 mom. 4 kohta

11 luku 10 §, 10 a § ja 15 §

⁴ <http://formin.finland.fi/ihmisoikeudet>

17 luku 1 a § ja 24 §

24 luku 13 §

25 luku 10 §

LINKIT:

- a) Equality planning guide in English; www.equality.fi
- b) Information on child protection in English; <http://www.lastensuojelu.info/en/>
- c) Information on Ombudsman for Children in Finland in English;
<http://www.lapsiasia.fi/en/frontpage>
48
- d) Information on Ministry of Social Affairs and Health in English;
<http://www.stm.fi/en/frontpage>
- e) Information on the police in English;
http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/index_eng
- f) Information on human rights on the website of the Ministry for Foreign Affairs;
<http://formin.finland.fi/ihmisoikeudet>,
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15630&contentlan=2&culture=en-US>;
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=132044&nodeid=40158&contentlan=2&culture=en-US>
- g) A study of the Police College in English "*Suspected crimes with racist characteristics in the criminal process: case study in Helsinki 2006*";)
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportteja73_Peutere_eng_suojattu/\\$file/Raportteja73_Peutere_eng_suojattu.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportteja73_Peutere_eng_suojattu/$file/Raportteja73_Peutere_eng_suojattu.pdf)
- h) A study of the Police College on "*Hate crimes reported to the police in Finland 2007*" in Finnish with an English summary on pages 90-91 of the study;
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/raportteja72_joronen/\\$file/raportteja72_joronen.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/raportteja72_joronen/$file/raportteja72_joronen.pdf)
- i) Information on hate crimes reported to the police in Finland, 2008, in English;
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/raportti_85_en/\\$file/raportti_85_en.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/raportti_85_en/$file/raportti_85_en.pdf)
- j) Information on hate crimes reported to the police in Finland, 2009, in Finnish with an English summary on pages 101-105 of the report;
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportteja88_web/\\$file/Raportteja88_web.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportteja88_web/$file/Raportteja88_web.pdf) and
[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/DB54AA1FE9A222B9C2257925004A8CDA/\\$file/Raportteja95_Niemi_web.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/DB54AA1FE9A222B9C2257925004A8CDA/$file/Raportteja95_Niemi_web.pdf);
- k) Information on the services of the Finnish Evangelical Lutheran Church in Finnish;
www.kirkkopalvelut.fi/yhdessa
- l) Information in english on the kivakoulu-programme against bullying in schools;
<http://www.kivakoulu.fi/frontpage>
- m) Information on the diversity and dialogue-programme of the Finnish Evangelical Lutheran Church in English; <http://pastori.evl.fi:8080/mod.nsf/sp?Open&cid=content46157A>
- n) Information on the Parliamentary Ombudsman of Finland in English;
<http://www.oikeusasiames.fi/Resource.phx/ea/english/index.htm>
- o) Information on human trafficking in Finland; www.humantrafficking.fi
49
- p) Annual report of the Ombudsman for Minorities 2009 in English:
[http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/VV_Vuosikertomus_englanti/\\$file/VV_Vuosikert](http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/VV_Vuosikertomus_englanti/$file/VV_Vuosikert)

[omus_englanti.pdf](#)

q) Annual Reports of the Ombudsman for Minorities, 2002-2010 (of the report 2010 only an English summary):

<http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/pages/84FCA7A8B0F6510DC22573C2004B7694?opendocument>

r) General information on the Ombudsman for Minorities in English:

<http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/pages/index3>

s) Report of 2010 of The Finnish National Rapporteur on Trafficking in Human Beings: Trafficking in human beings, phenomena related to it, and implementation of the rights of human trafficking victims in Finland:

[http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/Ihmiskaupparaportti%202010_englanti_netiversio/\\$file/Ihmiskaupparaportti%202010_englanti_netiversio.pdf](http://www.ofm.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/Ihmiskaupparaportti%202010_englanti_netiversio/$file/Ihmiskaupparaportti%202010_englanti_netiversio.pdf)